

T.C.

**PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**COVID-19 PANDEMİSİNİN EBEVEYN KORKUSU VE ÇOCUĞUN TEPKİLERİ
ÜZERİNE ETKİSİ**

**ÇOCUK SAĞLIĞI HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ
PROGRAMI
YÜKSEKLİSANS TEZİ**

Funda TUNÇ

Haziran 2023

DENİZLİ

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI

COVID-19 PANDEMİSİNİN EBEVEYN KORKUSU VE ÇOCUĞUN TEPKİLERİ
ÜZERİNE ETKİSİ

ÇOCUK SAĞLIĞI HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ
PROGRAMI
YÜKSEKLİSANS TEZİ

Funda TUNÇ

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Türkan TURAN

DENİZLİ,2023

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Funda Tunç

İmza:

ÖZET

COVID-19 PANDEMİSİNİN EBEVEYN KORKUSU VE ÇOCUĞUN TEPKİLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Funda TUNÇ

Yüksek Lisans Tezi, Hemşirelik AD/ Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Türkan TURAN

Haziran 2023, 65 Sayfa

Covid-19, ilk kez 2019 yılının aralık ayında Çin' in Wuhan şehrinde ortaya çıkmış birçok insanı etkilemiş pandemi haline gelmiştir. Hastalık kriz olarak değerlendirilerek önlemler alınmıştır. Yaşanılan bu zor koşullar içerisinde yetişkinlerle birlikte çocuklarda ciddi bir şekilde etkilenmiştir.

Bu araştırma pandeminin ebeveyn korkusu ve çocuğun tepkileri üzerine olan etkisinin araştırılması amacıyla Denizli ilinde bulunan 7-10 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerle yapılmıştır. Araştırmaya tanımlayıcı ilişkisel tipte bir araştırma olup toplam 344 ebeveyn çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS Statistics for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar kullanılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarının yaş ortalamaları 8.63 ± 2.25 bulunmuş, yaşlara göre dağılım incelendiğinde %51.7'sinin 8-9 yaş grubunda olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan annelerin yaş ortalamalarının 35.05 ± 6.26 olduğu, babaların yaş ortalamasının 38.61 ± 6.62 olduğu bulunmuştur. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre Covid-19 Korkusu Ölçeği puanları karşılaştırılmış, anne ve babaların yaşlarına göre Covid-19 Korkusu Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Ebeveynlerin yaşları arttıkça Covid-19 Korkusu Ölçeği puanları azaldığı görülmüştür. Araştırmaya dâhil edilen annelerin yaşlarına göre Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği ve alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Annelerin yaş ortalaması düştükçe, Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği ve alt boyut puanlarının arttığı saptanmıştır. Annelerin eğitim durumlarına göre Covid-19 Korkusu Ölçeği Puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiş ($p < 0.05$), eğitim durumu okuryazar olan annelerin Covid-19 Korkusu Ölçeği puanlarının, eğitim durumu ilkokul/ ortaokul olan annelere göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Annelerin eğitim durumlarına göre Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği ve alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmış ($p < 0.05$), eğitim durumu lise olan annelerin Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği puanlarının, eğitim durumu okuryazar ve üniversite ve üstü olan annelere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ebeveynlerin Covid-19 korku düzeylerinin çocuklarının pandemiye karşı tepkilerini etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn, Covid-19 pandemisi, Covid-19 korkusu, Çocukların pandemi sürecindeki tepkileri

ABSTRACT**THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON PARENTAL FEAR AND CHILD'S REACTIONS**

TUNÇ, Funda

Master Thesis in Child Health and Diseases Nursery Programme

Thesis Advisor: Prof. Dr. Türkan TURAN (RN, PhD)

June 2023, 65 Pages

Covid-19 appeared for the first time in December 2019 in the Chinese city of Wuhan and has become a pandemic that has affected many people. The disease was assessed as a crisis and measures were taken. In these difficult conditions, it has been seriously affected in children along with adults.

This research was conducted with parents with children aged 7-10 years in Denizli province in order to investigate the effect of the pandemic on parental fear and child's reactions. Dec. The study is a descriptive relational type study and a total of 344 parents were included in the study. The data obtained in the research were analyzed using the SPSS Statistics for Windows 25.0 program. Descriptive statistical methods were used while evaluating the data. The average age of the children of the parents was found to be 8.63 ± 2.25 , and when the distribution by age was examined, it was found that 51.7% of them were in the 8-9 age group. It was found that the average age of the mothers participating in the study was 35.05 ± 6.26 , and the average age of the fathers was 38.61 ± 6.62 . The research participants socio-demographic characteristics according to the Covid-19 fear scale scores compared according to the age of mothers and fathers, Covid-19 found a statistically significant difference between scores on the fear scale ($p < 0.05$). It was observed that as the age of the parents increased, the scores of the Covid-19 Fear Scale decreased. It was found that there was a statistically significant difference between the Scale of Children's Reactions to the Pandemic Process and the sub-dimension scores of the mothers included in the study according to their age ($p < 0.05$). It has been found that as the average age of mothers decreases, the Scale of Children's Reactions to the Pandemic Process and sub-dimension scores increase. According to the educational status of mothers Covid-19 Fear determined that there was a statistically significant difference between scores on the scale ($p < 0.05$), educational status illiterate mothers who are not Covid-19 Is the fear scale scores, educational attainment Primary School/ Secondary School were more than mothers. The educational status of mothers of children according to the scale of the pandemic in the process of the reaction and its dimensions determined that there was a statistically significant difference between the scores ($p < 0.05$), educational status of children of mothers with high school responses to the pandemic in the process of scale scores, educational status, literate, and more than college and the mother were determined to be higher. As a result of the study, it was concluded that parents' Covid-19 fear levels affect their children's reactions to the pandemic.

Keywords: Parent, Covid-19 pandemic, Covid-19 fear, Children's reactions during the pandemic process

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmam süresince, titiz ve özverili yaklaşımıyla bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Türkan TURAN 'a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin istatistiksel analiz aşamasında desteklerini ve bilgilerini esirgemeyen Sayın Dr.Öğr. Üyesi Hande ŞENOL' a teşekkürü borç bilirim.

Uzman görüşlerinde öneri ve değerlendirmeleri ile çalışmaya katkı sağlayan değerli hocalarım ve tez çalışmama katılımıyla destek veren tüm ebeveynlere ve çocuklara çok teşekkür ederim.

Beni bugüne getiren, bütün hayatım boyunca her koşulda yanımda olan ve beni sevgiyle büyüten canım aileme,

Hayatımda tüm zorlukları aşmak için birlikte çabaladığımız özellikle yüksek lisans sürecinde benden çok bana güvenen, inancını ve desteğini hiç esirgemeyen biricik eşim Orhan TUNÇ' a ve yaşama sebeplerim çocuklarım, Alperen ve Metehan ' a varlıklarıyla bana destek oldukları için sonsuz teşekkür ederim.

Funda TUNÇ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
2. KURAMSAL BİLGİLER VE LİTARATÜR TARAMASI	3
2.1.PANDEMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	
2.1.1.PANDEMİNİN TANIMI.....	3
2.1.2.TARİH BOYUNCA PANDEMİ.....	4
2.1.3.PANDEMİNİN ÖZELLİKLERİ.....	4
2.1.4.PANDEMİNİN ETKİLERİ.....	5
2.1.5.COVID 19 PANDEMİSİ VE ETKİLERİ.....	7
İ. COVID-19 PANDEMİSİNİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	8
İİ.COVID-19 PANDEMİSİNİN EBEVEYNLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	10
2.2.EBEVEYNLERDE COVID-19 KORKUSU.....	11
2.2.1.KORKUNUNTANIMI.....	11
2.2.2.COVID-19 KORKUSU VE ETKİLERİ.....	12
2.3.PANDEMİNİN EBEVEYN KORKUSU VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	12
2.4. COVID-19 PANDEMİSİNDE PEDIATRİ HEMŞİRESİNİN ROLLERİ.....	14
3. GEREÇ VE YÖNTEM	17

3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ.....	17
3.2.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	17
3.3.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	18
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	18
3.5. İSTATİKSEL ANALİZ.....	19
4. BULGULAR	21
5. TARTIŞMA	33
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	38
7. KAYNAKLAR.....	40
8. ÖZGEÇİMİŞ.....	47
9. EKLER	
EK-1: Çocuk Ve Ebeveyne Yönelik Tanıtıcı Özellikler Formu	
EK-2: Covid-19 Korkusu Ölçeği	
EK-3: Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği	
EK-4: Covid-19 Korku Ölçeği Kullanım İzni	
EK-5: Çocukların Pandemi Sürecinde Tepkileri Ölçeği Kullanım İzni	
EK-6: Etik Kurul İzni	
EK-7: Etik Kurul İzni	

TABLULAR DİZİNİ**Sayfa**

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	21
Tablo 2: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Sonuçları.....	23
Tablo 3: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	23
Tablo 4: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Covid-19 Korkusu Ölçeği puanlarının Karşılaştırılması.....	24
Tablo 5: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği Ve Boyutları Puanlarının Karşılaştırılması.....	27
Tablo 6: Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişki.....	32

1.GİRİŞ

Covid-19, ilk kez 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkmış ve milyonlarca kişiye bulaştığı bildirilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü 2020). Hastalığın çok hızlı bir şekilde yayılması sonucunda Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Covid-19'u 11 Mart 2020'de bir pandemi olarak sınıflandırmıştır (Sarman ve ark 2020). Aynı zamanda mevcut hastalık binlerce kişiyi etkilediği için acil durum ilan edilmiştir (DSÖ 2020). Koronavirüs, soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) olarak bilinen çeşitli hastalıklara neden olabilen geniş bir ailedir. Bununla birlikte, Çin'de ortaya çıkan COVID-19'un SARS ile benzer olduğu varsayılsa da, yapılan genetik analiz sonucunda SARS-COV'dan büyük ölçüde farklı olduğu bulunmuştur (Biçer ve ark 2020). Bu virüs kişilerde akut solunum yolu enfeksiyonlarına neden olan ölümcül bir hastalık olup, bireylerde 2-14 gün içinde en sık görülen semptomlar ateş, yorgunluk, kuru öksürük, kas ağrısı ve nefes darlığı sayılmaktadır(Gencer 2020). Hastalıkla mücadelede ilk zamanlarda etkili tedavi bulunamazken salgının sonlarına doğru aşı bulunmuş aşılama ile vaka sayılarında ciddi düşüşler görülmüştür.

Pandemi tanım olarak, "dünyaya yayılan bir salgın" demektir. Modern tanımlar arasında "geniş salgın", "genellikle nüfusun büyük bir bölümünü etkileyen çok geniş bir alanda salgın" ve "bir bölge, ülke, kıta veya küresel olarak yayılan veya meydana gelen" tanımları bulunmaktadır (Tongar 2020). Pandemi, tüm dünyada etkileri görülen salgınlara verilen isimdir. Kişilerin bedensel sağlıkları üzerindeki etkileri yıkıcı ve hayati olsa da bireylerin psikolojik olarak pandemiden etkilendikleri ve oluşan bu psikolojik reaksiyonların kişiler üzerindeki uzun süreli etkilerinin daha çok olduğu görülmektedir (Taylor 2019). Pozitif vaka sayılarında ve bireylerin vefat oranlarındaki artışlar Covid-19 salgınının psikolojik bir yönü olan korkuyu ortaya çıkarmıştır (Gencer 2020). Kayıp sayısındaki artışlar bu korku ve kaygının her geçen gün artmasına sebep olmuştur

(Alisinanoğlu 2020). Korku, canlıların görünen ve görünmeyen durumlar karşısında gösterdikleri en doğal tepkidir. Korku durumlarında çoklukla farklı duygular gözlenir. Korku, tehdit edici uyarıların algılanmasıyla tetiklenen hoş olmayan bir duygu durumu olarak tanımlanmaktadır (Gencer 2020). Korku, herkesin yaşayabileceği temel bir güdü ve aniden ortaya çıkan gerçek ya da algısal bir tehlikeye karşı gösterilen duygusal bir reaksiyon olarak tanımlanmaktadır (Apaydın 2016). Covid-19 dünyada karmaşık, sürekli gelişen ve değişen bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu durum insanların kendisi ya da yakınlarını kaybedeceği korkusunun yanında, hastanelere gidememe korkusu, gıda sıkıntısı yaşanacağı korkusu, her an covid olma ya da virüsü bir başkasına bulaştırma korkusu vb. korkuları yaşamasına yol açmaktadır (Biçer ve ark 2020).

Pandeminin başlarında öncelikle yaşlı ve kronik hastalığa sahip olan bireylerin pandemiden etkileneceği belirtilmişse de sonrasında çocukların da dâhil olduğu ve büyük çoğunlukta virüs taşıyıcısı olabileceği korkusu insanları etkilemiştir. Yetişkinlerde meydana gelen bu korku çocukları da etkiler boyuta ulaşmıştır (Alisinanoğlu ve ark 2020). Öte yandan pandeminin çocuklar tarafından anlamlandırılmasında ebeveyn faktörü önemli bir yer tutmaktadır (Ekiz ve ark 2020). İçinde bulunduğumuz bu dönemde ise, çocuklar ve aileler salgın ve onun getirdiği toplumsal değişimleri yaşamaktadırlar. Bu süreçte aile bireylerinin izolasyon durumuna verdikleri tepkiler, güncel hastalık haberleri vaka sayılarındaki artışlar gibi çocuğun çevresel faktörleri nedeniyle çocuklar, yetişkinlerden daha zor uyum sağlayabilmektedir (Usta ve ark 2020). Çocuklar bu süreçte okulların kapanması ve karantina olması nedeniyle ebeveynleriyle daha fazla zaman geçirdikleri için onların verdikleri tepkileri de gözlemeleme imkânı bulmaktadırlar. Bu sebeple ebeveynin artan kaygı ve korku düzeyi sonucu çocukların da pandemiye karşı kaygı düzeyinin artması mümkündür (Alisinanoğlu ve ark 2003). Bu etkilerin kapsamında özellikle çocukların ve ebeveynlerin nasıl etkilendiklerinin bilinmesi önemlidir.

1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma covid-19 pandemisinin ebeveyn korkusu ve çocuğun tepkileri üzerine olan etkisinin araştırılması amacıyla Denizli ilinde bulunan 7-10 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerle yapılmıştır.

Bu araştırma sonucu için iki soruya yanıt aranmıştır:

- 1.Covid-19 pandemisinde ebeveynlerde covid-19 korkusu oluşmuş mudur?
- 2.Covid-19 pandemisinde ebeveyn korkusu çocuğun tepkilerini etkilemiş midir?

2. KURAMSAL BİLGİLER VE LİTERATÜR TARAMASI

2.1. PANDEMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1.1. Pandemi Tanımı

Pandemi kelimesi pan ve demos olmak üzere iki kelimedenden oluşmaktadır. Bu kelimeler eski Yunancadan oluşmakta olup pan hepsi-tamamı demos ise halk anlamına gelmektedir. Bu kelimelerden anlaşılacağı üzere pandemi bir ülkenin tamamını veya aynı anda bir veya daha fazla kıtada yaygınlaşan bulaşıcı hastalık, salgın anlamını çağrıştırmaktadır (Honigsbaum 2009). Epidemiyoloji sözlüğüne göre pandemi “Çok geniş bir alanda görülen, uluslararası sınırları aşan ve genellikle çok sayıda insanı etkileyen bir salgın anlamına gelmektedir. Sadece bazı pandemiler ciddi önem taşıyan hastalıklara sebep olur (Porta 2014).

Bununla birlikte mevsimsel grip gibi ortaya çıkan salgınlar pandemi olarak kabul edilmez. (Morens ve ark 2009) . Grip salgınlarının gerçek bir pandemi sayılabilmesi için dünya çapında eş zamanlı bulaşma olduğu zaman çıkması gerekir (Kelly 2011). Bulaşıcı olan etkenin pandemiye neden olabilmesi için insanları enfekte edebilmesi, kısa zamanda hastalığa sebep olması ve kolayca yayılması gerekmektedir (Porta 2014). Pandemi ile ilişkili olan epidemi sözcüğü ise Antik Yunancada üzerinde anlamına gelen epi insanlar, halk anlamlarına gelen demos kelimelerinden türemiştir. Epidemi bir bölgede ya da toplulukta bir hastalığın seyrinin beklenenin üzerinde artış göstermesidir (Porta 2014). Epideminin pandemiye dönüşmesi ise onun aynı zamanda farklı bölgelerde yaygın bir şekilde bulaşıcı hastalık olarak ortaya çıkmasıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre pandemi, dünyada eşzamanlı çok yaygın bir şekilde ortaya çıkarak çok fazla sayıda insanı tehdit eden bulaşıcı hastalıklara verilen isimdir şeklinde tanımlanmıştır (DSÖ 2020). Bununla beraber DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü)'ya göre bir pandeminin başlaması ve kabul edilmesi için bazı şartlar bulunmaktadır. Bunlar; insanların bu hastalığa daha önce hiç maruz kalmaması,

hastalığın bulaşıcı olmasıyla beraber tehlikeli sonuçlara sebebiyet vermesi ve insanlar arasında kolayca ve sürekli bir şekilde devamlı olarak diğer insanlara da bulaşmasıdır (DSÖ 2020). Bir başka ifadeyle pandemi (salgın) kelimesi; bir hastalığın, bulaşma faktörüyle veya sağlıktan kaynaklanan bir problemle farklı farklı ülkelerde veya bir kıtada yayılması, bununla beraber genel anlamda yeryüzünde yaygın alanlarda dağılım göstermesi ve küresel salgın olarak ifade edilmektedir (Gül ve Yakıncı 2020).

2.1.2.Tarih Boyunca Pandemi

İnsanlık tarihinde çiçek hastalığı, kolera, veba, dang, AIDS, grip, şiddetli akut solunum sendromu (SARS), Batı Nil hastalığı ve tüberküloz dahil olmak üzere birçok önemli pandemi kaydedilmiştir. Grip salgınları dünya çapında insanlar üzerinde kötü sonuçları olabilecek öngörülemeyen fakat tekrarlayan olaylar olarak kayda geçmiştir. Grip salgınları 1500'lerden beri her yüzyılda yaklaşık üç kez veya kabaca 10-50 yılda bir ortaya çıkmaktadır. 20. yüzyılda, 1918-1919'da "İspanyol gribi", 1957- 1958'de "Asya gribi" ve 1968-1969'da "Hong Kong gribi" olarak adlandırılan 3 grip salgını vardı. Her bir salgın insan hayatına ve ekonomik kalkınmaya zarar vermiştir. Dünya tarihinde bugüne kadar kaydedilen en yıkıcı salgın ise, dünyada 20 milyondan fazla insanın ölümüne neden olan 1918-1919 grip salgınıdır (DSÖ 2011).

Grip H1N1 2009 virüsü (A/2009/ H1N1), 21. yüzyılın ilk pandemik influenza virüsü olarak tanımlanmaktadır. Tüm dünyayı etkilemiş ve 18.000'den fazla ölüme neden olmuştur (Rewar ve ark 2015). Ebola virüsünün ise, 11.000'den fazla insanın ölümüne ve dünyaya 2 milyar dolardan fazla maddi zarara sebep olduğu belirtilmiştir (Maurice 2016). Bir diğer pandemik sürece sebep olan Zika virüsü de 34 ülkedeki insanların sağlığını ciddi şekilde tehdit etmiştir (Troncoso 2016).

2.1.3.Pandeminin Özellikleri

İnsanların tarih boyunca karşılaştığı kötü olaylardan biriside salgın hastalıklardır. Bulaşıcı hastalıklar bulunduğumuz coğrafya, sosyoekonomik durum, o bölgenin iklimi ve temizlik alışkanlıkları ile ilişkilidir. Tüm bu maddeler salgın hastalıkların seyrini etkilemektedir. Andemiler bölgeleri hatta kıtaları büyük ölçüde etkilemektedir(Arık 1991). Pandemiye oluşturan mikroorganizmalar değişime uğrayarak çeşitli varyantların oluşmasına sebep olurlar. Bu varyantlar insanların bu duruma alışmasına engel olduğu için pandemiler tüm dünyayı etkisi altına alır (Tosun 2017). Pandemilerin nüfus bağışıklığı ile karakterize olmasından dolayı nüfusun büyük bir kısmının enfekte olması kolaydır. Örneğin H7N9 influenza virüsünün yeni varyantı olduğundan nüfusun

bağışıklığının olamaması hastalığın bir anda yayılıp salgın haline gelmesine sebep olmuştur (Wildoner 2016). Pandemi de ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklar kişilerin hayat şartlarını olumsuz derecede etkilemekle kalmayıp hayati derecede etkilenme noktasına getirmekte ve hatta bireylerin yaşamlarına son vermektedir (Yılmaz 2010). Pandemiler genellikle büyük coğrafi alanlarda görülmekle birlikte pandemi terim olarak beklenmedik hastalık hareketi olarak bir yerden farklı bir yere bulaşma yoluyla yayılım gösterirler (Rewar ve ark 2015). Pandemiler ölümcül hastalıklar için kullanılır ve önem derecesi vaka ölüm oranı ile hesaplanır.

2.1.4.Pandeminin Etkileri

Geçmişten günümüze baktığımızda pandeminin insan yaşamı ve topluma yönelik birden fazla etkisinin olduğu görülmektedir. İnsanların pandemiler sayesinde sosyal yaşantıları, alışkanlıkları ve sağlık durumları değişmekte bununla birlikte ülkeler arası ticari faaliyetler bile olumsuz yönde etkilemektedir (Yolun 2012). Pandemiden etkilenenler için bazen üzücü hastalık durumları olan ve bazen de ölümcül olan sonuçların ötesinde pandemilerin birçok olumsuz sosyal, ekonomik ve psikolojik sonuçları vardır (Davies 2013).

i. Sağlık Etkileri

Salgın hastalıklar milyonlarca kişileri enfekte ederek binlerce ölümlere veya ciddi hastalıkların oluşmasına sebep olurlar. Örneğin 14. Yüzyılda görülen Kara Ölüm Vebası olarak nitelendirilen salgın hastalık Avrupa da birçok kişinin ölmesine neden olmuştur (Ross ve ark 2015). Pandemiler dünya çapında yüksek morbidite ve mortaliteye sebep olurlar. Pandemi sadece yoksul ve gelişmekte olan ülkelerde değil tüm dünyadaki kişileri öldürme potansiyeline sahiptir (Kern 2016). İnfluenza en ciddi salgın hastalıklardan birisidir. Grip pandemileri her yıl 250.000-500.000 kişinin ölümüne sebebiyet vermekle birlikte hızlı ve yaygın bulaşma ile yüksek ölüm ve insidansı oranına sahiptir(DSÖ 2010). Örneğin, 2009 yılının mayıs ayında Meksika'da insandan insana bulaşabilen yeni bir H1N1 virüsünün ortaya çıktığı görülmüştür (Verikios ve ark 2015).

ii. Ekonomik Etkiler

Pandemiler sadece dünya sağlığını değil dünya ekonomisini de olumsuz yönde tehdit etmektedir. Ekonomik kayıplar, istikrarsızlıklara uzun vadeli yüksek maliyetlerin oluşmasına neden olmaktadır. Hastalık salgını ile mücadelede yüksek maliyetlerin ortaya çıkması ülke ekonomisinin olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Örneğin, ebola salgını Batı Afrika'daki ekonomiyi ciddi şekilde etkilemiş, 2015 yılında Sierra

Leone'deki Ebola salgınının da doğrudan maliyetleri (hastaneler, personel, ilaç) 6 milyar ABD dolarına mal olduğu belirlenmiştir (Gostin ve ark 2015).

Prager ve arkadaşları (2016), ABD'de bir pandemik influenzadan kaynaklanan ekonomik kayıpların 90-220 milyar ABD doları olacağını ve bunun %80'inin ölenlerin gelecekteki beklenen yaşam boyu kazançlarının değerinden geleceğini tahmin etmişlerdir. SARS örneğinin özellikle bölgedeki etkilerine bakıldığında, Çin'de pandemik sürecin olduğu 2003 yılının gelir düzeyini derinden etkilediği ve %1 oranında azalttığı görülmektedir (Mackellar 2007). Ekonominin bazı sektörleri diğerlerinden daha fazla etkilenebilirler. Prager ve arkadaşlarının yapmış oldukları bir çalışmada pandemi sürecinde ABD vatandaşlarının seyahat yapmamasından dolayı 7,9 milyar ABD doları zarar edeceği tahmin edildiği belirlenmiştir. Tüm bu sebeplerden dolayı pandeminin uzun yıllar boyunca bir ulusun ekonomisine ciddi zarar verebilecek acil ve uzun süreli etkilerinin olduğu söylenebilir (Prager ve ark 2016).

iii. Sosyal Etkiler

Pandemiler kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına aldığı için bireylerin davranışlarını, yaşam tarzlarını ve alışkanlıklarını değiştirmelerine yol açan süreçlerdir (Akbaş ve ark 2020). Pandemilerin sosyal etkileri oldukça ağırdır. Bu süreçlerde okullar spor salonları, pazar yerleri gibi kapalı alanlar ve birçok insanların çalıştıkları kurumlar kapalı durumdadır. Bu durumlar insanların hayatlarını olumsuz yönde etkilemekle kalmayıp kişilerin seyahatlerini, maddi olarak geçimini ve aile hayatını ciddi bir şekilde etkilemektedir (Tongar 2020). Öğrencilerin virüsün yayılmasında ciddi oranda etkili olmasından dolayı okulların kapatılması pandemi sürecinde tıbbi uygulamalardan önce yapılan ilk müdahalelerden birisi olmuştur. Zamanında okulların kapatılması salgında oluşabilecek birçok ölümün önüne geçmiştir. Öte yandan çocukların bu süreçte evde olması aile düzenini bozmuş ve çalışan anneler için durum zorlayıcı hal almıştır (Akbaş ve ark 2020).

iv. Psikolojik Etkiler

Pandeminin kişiler üzerinde pek çok psikolojik etkileri bulunmaktadır. Hastalığın neden ortaya çıktığının bilinmemesi, virüsün birden bire hızlıca bulaşıyor olması veya şahit olunan ölümlerin olması ,yakın akrabaların kaybı gibi süreçlerin ortaya çıkması insanların psikolojik olarak etkilenmesine sebep olmaktadır(Bozkurt ve ark 2020). Tüm bu süreç içerisinde artış gösteren depresyon, kaygı, sağlıklı olma anksiyetesinde artış, hijyen konusunda takıntılı olma, sosyal izolasyon, damgalanma, mecburi iş değişikliği, sağlık çalışanlarının üstündeki ağır baskılar, aileden ayrı kalma gibi pek çok durum

pandemi sürecinde görülen ciddi psikolojik sonuçlar olduğunu göstermektedir (Bozkurt ve ark 2020).

2.1.5.Covid 19 Pandemisi ve Etkileri

Coronavirüsler tek iplikli RNA genomuna sahip bu popülasyonda genomları en büyük olan virüs ailesinin oluşturmaktadırlar. Yalnızca hayvanlara bulaştığı sanılırken zamanla insanlara, hayvanlardan da insanlara bulaşarak yaygınlaştığı görülmüştür. Örneğin SARS-CoV ve MERS-CoV gibi coronavirüsler hayvanlardan insanlara geçerek ölümlere neden olmuştur (Schoeman ve ark 2019). Coronavirüs bulaşmış kişilerin nefes alıp vermesi, hapşırması veya öksürmesi sonucu damlacıklar yoluyla insandan insana hastalık bulaşmaktadır (Ak 2020). Kuluçka süresinin 1-14 gün olduğu vakaların çoğu hastalığı hafif şekilde geçirmektedir. Ateş, öksürük, kas ağrısı, solunum güçlüğü görülen yaygın belirtiler arasındadır. Vefat oranları yaş ile doğru orantılı şekilde artmaktadır (Öztañ ve ark 2020).

Covid-19, ilk kez 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkmış ve milyonlarca kişiye bulaştığı bildirilmiştir (DSÖ 2020). Hastalığın çok hızlı bir şekilde yayılması nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Covid-19'u 11 Mart 2020'de bir pandemi olarak belirlemiştir (Sarman ve ark 2020). Şiddetli bir akut üst solunum yolu olan covid-19 hastalığı çağlar boyunca insanlık tarihinin en önemli kavşağını oluşturmuş olup birçok sağlık problemini de beraberinde getirmiştir (Jones 2020). Pnömoni ve akciğer yetmezliği gibi hayati solunum yolu hastalıklarına neden olan koronavirüs hastalığının çıkış noktası ile ilgili çeşitli rivayetler bulunsa da sağlık bakanlığımızın oluşturduğu 14 Nisan 2020 tarihli rehberde ilk vakaların Çin in Vuhan eyaletindeki deniz ürünleri satan bir pazar yerinde çalışanlarda küme şeklinde görüldüğü belirtilmiştir. Hastalığın bulaş riskinin fazla olması ve hızlıca yayılmasından dolayı DSÖ tarafından uluslararası düzeyde endişe verici halk sağlığı ve acil durum olarak ilan edilmiş pandemi olarak sınıflandırılmıştır (Akalin ve ark 2021). Covid-19 dünya çapına hızlıca yayılması sebebiyle erken karantina önlemlerinin uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir (Rubin 2020). Bireyler üzerindeki fiziksel sıkıntıların yanı sıra bu karantinalar kişilerin ruh sağlığını bozmuş, kaygı ve depresyon düzeyinde artışlar olmuştur. Aileden ayrılamaya, hastalık sürecinin belirsizliğine, yetersiz kaynakların oluşmasına ve pandeminin erken safhalarında medya tarafından uygunsuz oluşan haberlerle büyüyen risk algısına verilen tepkilerle bu süreçte görülen psikolojik süreçler yoğunlaşmıştır (Maunder ve ark 2020). Şüpheli izole vakalar kişilerin sağlık durumları ile ilgili belirsizlik nedeniyle kişilerde kaygı düzeyi artmış, aşırı sterilizasyon gibi obsesif bozukluklar oluşmuştur (Li ve ark 2020).

Ayrıca bildirilen travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin karantina süresi ile pozitif yönde artış olduğu söylenmektedir (Tongar 2020). Bir diğer önemli husus ise karantinaya alınan insanlarda ayrımcılık, şüphe, insanlardan kaçma, işyeri önyargısı ve salgın kontrol altına alınsa bile sosyal olaylardan geri çekilme şeklinde damgalanma ve toplumsal red olarak çeşitli durumların da ortaya çıktığı görülmüştür (Brooks ve ark 2020).

Çin'de yapılan bir ankette bireylerin % 16,5 'i orta ila şiddetli depresif belirtiler,%28,8 'i orta ila şiddetli anksiyete belirtileri,%8,1 'i orta ila şiddetli stres seviyeleri bildirmiştir. Katılımcıların çoğu (% 84,7) günün 20-24 saatini evde geçirdiklerini ve %75,2 si aileleri için endişeli olduklarını belirtmişlerdir (Wang ve ark 2020). 1354 Kanadalı yetişkinden oluşan bir ankette katılımcıların üçte birinin virüs konusunda endişeli olduğu ve %7 sinin enfekte olma konusunda çok endişeli olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda kişilere hijyen ve kaçınma davranışlarında artış olduğu bulunmuştur. Sağlık sistemine olan inancın eksik olması ve enfekte olmanın sonuçlarının belirsizliği bireylerde korkuyu da artırmıştır(Asmundson ve ark 2020). Artan korkular kişilerin kaygıyı da beraberinde getirmiştir.

i. Covid-19 Pandemisinin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocuklarda covid-19 hastalığı ve belirtileri çok az olduğundan yetkililer yetişkinlere odaklanmıştır. Yapılan çalışmalarda, çocukların sesinin duyulmamasına, okulların kapatılmasıyla ve diğer alınan sosyal mesafe önlemleriyle birlikte, olumsuz koşullarda büyüyen savunmasız çocuklarında var olması bu süreçte çocukların pandemiden ciddi şekilde etkilenmiş olduklarını göstermektedir (Nijman 2021). Çocukların uzun süre okula gidememesi, sosyalleşebilecekleri ortamın olmaması bu zamanlarda sağlıksız beslenmelerine neden olmuş, psikolojik, fizyolojik ve ruhsal olarak da sağlıklarının bozulmuş olduğuna yönelik birçok çalışma sonuçları ortaya çıkmıştır (Brooks ve ark 2021). Var olan bütün bilimsel çalışmalar çocukların normal gelişimi için iyi bir psikoloji içinde büyümeleri gerektiğini göstermektedir. Çağımızda bakıcılarından veya ebeveynlerinden ayrılan çocukların psikolojik olarak etkilenmemesi söz konusu değildir. Pandemi boyunca hastalığa yakalanmamak için izole edilen ve karantinaya alınan çocuklarda akut stres bozukluğu ve çevresiyle uyumsuzluğu ciddi oranda görülmüştür. Çocuklarda görülen travma sonrası stres bozukluğu bile gözlemlenmiştir. (Liu ve ark 2020). Aynı zamanda covid-19 testi pozitif çıkan çocuklarda kaygı, korku ve diğer psikolojik problemler görülebileceğinden çocuklara karşı dikkatli olunmasında fayda vardır (Liu ve ark 2020).

Covid-19 salgını ile televizyon, internet vb. yerlerde verilen bilgilerin niteliği çocukların yaşı ve anlayış düzeyine uygun olmayışı sebebiyle çocukların bu bilgilerden daha fazla etkilenmesine ve olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Pandemi döneminde bu hastalıklarla ilgili olumlu yönde iletişim kurulması, hassas ve etkili bir şekilde iletişim halinde olunması hem ebeveynlerin hem de çocukların uzun vadede psikolojik olarak refahı için oldukça önemlidir (Dalton ve ark 2020). Ayrıca enfekte hastalara müdahale edebilmek için polikliniklerin kapatılması yataklı servislerin ve ameliyathanelerin yoğun bakıma dönüştürülmesi çocukların tedavi almalarını zorlaştırmış tanı koymada sıkıntılar yaşanmasına, aynı zamanda kronik hastalığı olan çocukların alması gereken tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin de ciddi şekilde aksamasına neden olmuştur (Aközlü ve ark 2021). Yaşanılan bu pandemi süreci otizm spektrum bozukluğu gibi özel ihtiyacı olan çocuklar ve aileleri içinde zor durumlar teşkil etmiştir. Özel gereksinimi olan bu çocukların pandemi sürecinde psikolojik süreçlerinin ayrı bir şekilde ele alınması hem çocuklar hem de aileleri için gerekli ve önemlidir. Bu süreçte yapılan terapi ve eğitimlerin eksik kalmaması ve devamlılığı önemlidir (Narsizi 2020).

Yapılan bir çalışmada otizmlili bireylerin Covid-19 pandemisinden olumsuz etkilendiklerini, davranış bozukluklarının daha da arttığını ve ailelerinde bu durum karşısında kaygı düzeylerinde artış olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada çocukların pandemi öncesi ve sonrası davranışları karşılaştırılmış sinirlilik, uyku bozukluğu, kendine zarar verme, hiperaktivite gibi davranışlarının olumsuz yönde etkilendiği sonucuna varılmıştır (Aslan ve ark 2020). Benzer bir şekilde Colizzi ve ark (2020) yapmış oldukları bir başka çalışmada ise karantina sürecinde otizmlili çocukların davranış sorunlarının daha yoğun bir şekilde görüldüğü belirlenmiştir. 3-18 yaş aralığını kapsayan bir başka çalışma sonucuna göre ise pandemi döneminde çocukların depresyon belirtilerinde artış, uyku ve iştah problemleri, ekran başında çok fazla zaman harcama, sinirlilik halinde artış, hareketsizliğe bağlı fizyolojik durumların varlığı ve anne babanın ise bu süreçte strese bağlı çocuk istismarlarının arttığı belirlenmiştir (Başaran ve ark,2020).

Pandemi, kişisel gelişim, aile içi uyumda artış, dinlenme, aile bireyleriyle vakit geçirme gibi çeşitli katkılar sağlasa da, okulda çeşitli sebeplerden dolayı sıkıntı yaşayan çocuklarda uzaktan eğitim ile rahatlatıcı etkisi olsa da pandeminin olumsuz yönleri daha ağır basmaktadır. Çocuklarda görülen kaygının yanı sıra ebeveynlerin strese bağlı çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri kaçınılmaz bir gerçektir (Fegert ve ark 2019). Bildirilen çocuk istismarları izolasyon sürecinde eve kapanma zamanlarında daha fazla arttığı yöndedir. Pandeminin sebep olduğu ekonomik sıkıntılar ve evde kalma süresi ebeveynlerin streslerini arttırmakta çocuklara yönelik şiddet ve istismarın ise pozitif yönde ivme kazanmasına neden olmaktadır (Cluver ve ark 2020).

ii. Covid-19 Pandemisinin Ebeveynler Üzerindeki Etkileri

Bütün dünyayı etkisi altına alan covid-19 pandemisi her yaş grubundaki kişileri etkilemiş anne ve babaların hayat düzenini değiştirmiş ebeveynlerin yeni düzenlemeler yapmasını zorunlu hale getirmiştir (Başaran ve ark 2020). Pandemi sürecinin ilk adımları olan okulların kapatılması ve ev karantinası çocuklar dahil bütün ebeveynlerin hayat düzeninin birlikte olmasını gerekli hale getirmiştir (Kırık ve ark 2020). Bu süreçte ilk olarak yaşlıların ve 20 yaş altı gençlerin sokağa çıkması yasaklanmış sosyal hayat bitmiş çocukların ve ebeveynlerin psikolojileri alt üst olmuştur (Başaran ve ark 2020). Ebeveynler ve çocuklar yaşanan bu kriz sürecine yaş, eğitim, psikolojik dayanıklılık, bireysel ve çevresel destek sistemleri gibi faktörlere bağlı tepkiler vermektedir. Çocuklarda iste bu tepkiler regresyon, dikkat dağınıklığı, agresif davranışlar, ağlama krizleri, uyum problemleri ve uyku bozuklukları şeklinde olabilir. Daha uzun süreli etkileri arasında depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu görülebilir. Çocuklarda görülen bu davranış değişiklikleri ve tepkilere karşı ebeveynlerinde tutumları şekillenmektedir (Başaran ve ark 2020).

Covid-19 pandemisinin neden olduğu yaşamsal değişiklikler, ebeveynlerin evde kaldıkları süreyi artırarak ebeveynlerin evde çocuklarıyla nasıl vakit geçirecekleri de dâhil olmak üzere ailenin yaşam tarzında ve düzeninde birçok değişikliğe neden olmuştur. Bu dönemde çevresel kaynaklardan alınan desteğin azalması da ebeveynlerin daha da zorlanmasına neden olmuştur. Çünkü ebeveynler pandemi döneminde kısıtlamalar kapsamında evde kalan genç, enerjik ve aktif olan çocuklarla bir arada olmak durumundadırlar. Pandemi gibi belirsizliklerin yaşandığı bir dönemde ebeveynlik becerilerinin diğer dönemlere göre daha da zorlaştığı, ebeveynlerin karşılaştıkları beklenmedik durumlarla baş edebilmelerinde sahip oldukları öz-yeterlik algılarının oldukça önemli olduğu ve kendilerini yeterli gören ebeveynlerin yaşadıkları olumsuzlukların üstesinden daha kolay geldikleri söylenebilir. Ayrıca ebeveynlerin yaşantılarında değişiklikler olması ve konfor alanlarının değişmesi stres düzeyinde değişikliklere neden olarak aile içi iletişim kalitesini etkilenmesi de pandeminin doğurduğu sonuçlar arasındadır (Işık 2023).

Öte yandan kreş ve çocukların gidebileceği bakım evlerinin kapatılması çalışan anneler için çocuk bakımı konusunda ekstra stres yaşamalarına neden olmuştur (Alon ve ark 2020). Bununla birlikte uzaktan eğitim sistemi pandemi sürecinde ebeveynleri etkileyen bir diğer önemli konu olmuştur. Bu süreçte çocuklara destek olmak amacıyla çocukların çevrimiçi derslerini takip etmek, konu anlatmak ve ödev takibi yapmak ebeveynler için ekstra yük olmuş anne-baba rollerine bir yenisinin eklenmesine sebep

olmuştur. Ortaya çıkan bu değişim ebeveynleri oldukça zorlamıştır (Başaran ve ark 2020). Başaran ve Aksoy'un yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin pandemi sürecinde sürekli evde kalma, artan stres düzeyi çocukların ekran bağımlılığını ve davranış bozukluğunu arttırdığını belirlenmiş bu süreçte çocuklarda uyku ve beslenme bozukluğunun olduğu ortaya çıkmış, ebeveynlerde ise en büyük uyum probleminin uzaktan eğitim sorunlarıyla alakalı olduğu vurgulanmıştır.

2.2.Ebeveynlerde Covid-19 Korkusu

2.2.1.Korkunun Tanımı

Türk Dil Kurumu korkuyu, tehlike karşısında bireylerin kaygı ve üzüntüleri olarak tanımlamaktadır(TDK erişim 28.10.2022). Korku doğal ve evrenseldir tüm kişiler korkuyu yaşayabilir. Genellikle tehdit edici bir duruma verilen tepkilerin bütünüdür korku. Kişinin önceden deneyimlediği kötü bir olay veya zarar gelebileceği kanısı korku duygusundaki en önemli tetikleyici etkidir (Lewis ve ark 2020). Korku bireylerin kendi düşünceleri içerisinde oluşturdukları bir duygudur ve bu duygular sayesinde kişiler bu durumu tehlikeli varsayarak savunma mekanizması oluştururlar böylelikle korku oluşmuş olur. İnsanların en temel duygularından biri olan korku kişilerin hayatta kalma içgüdüleriyle beslenir. Kişiler içinde buldukları durum karşısında bilinçaltlarındaki değerlendirmeleriyle korkuya tepki verirler. Korkuya verilen tepkiler ise kişilerin sadece deneyimlerine göre değil buldukları çevreden edindikleri duyular, gördükleri, geriye dönük bildirimlerine göre değişmektedir (Gençöz 1998 ve Eren 2005). Önemli olan bireylerin korku ile ilgili olan duygularının ve düşüncelerinin kişilerin hayatlarını olumsuz düzeyde etkileyebilecek boyuta gelmemesidir. Diğer duygular gibi korku da hem zihinsel hem de fiziksel unsurlar içermektedir. Hipotalamus ve limbik sistem duygu oluşumu ile ilgilidir (Serçekuş 2011). Korkunun öğrenilmesinde önemli olan bölge 'Amigdala' dır. Bu bölge limbik sistemde bulunmaktadır. Amigdala yaşanan durumu geçmiş deneyimlere göre değerlendirir ve bu alanda yaşanan korku dolu durumların kodlaması yapılır. Korkunun oluşmasında rol oynayan diğer yapı ise "prefrontal korkeks "tir. Bu bölümde öğrenilmemiş korkular değerlendirilir. Korku sürecinde rol oynayan diğer yapı ise hipotalamustur. Korku sinyalleri alındığında hipotalamustan hipotalamus corticotropin releasing hormonu (CRH) salgılanır. Bu hormon adrenal korteksten kortizol

salgılanmasına neden olur. Kortizol sayesinde vücut savunmaya geçer sempatik sinir sistemi devreye girer. Böylelikle tüm beden tehlike karşısında harekete geçer, gözler dilate olur, kalp atışları hızlanır, solunum hızlar, büyük damarlar kasılır ve organlara giden kan akımı yavaşlar (Demirel ve ark 2021). Ölümcül salgınların psikososyal etkilerinden biri olan korku, Strong' a göre kişiler arasında hızla yayılan psikososyal salgına neden olmaktadır. Korku salgını, bireylerin kendilerinin ve yakınlarının hastalığa yakalanma durumuna karşı oluşan bir durumdur (Strong 1990).

2.2.2. Covid-19 Korkusu Ve Etkileri

Covid-19 neredeyse yaşamın her yönünü etkilemektedir. Geçmişteki diğer pandemiler gibi covid-19 pandemisi de ölümcül bir hastalık olması nedeniyle kişiler üzerinde ciddi endişe uyandırmıştır (Sorokowski ve ark 2020). Geleceğin belirsizlik taşıması, bu belirsizliğin ise virüsün tam olarak tanımlanamamış olunması sebebiyle salgın korkuyu oluşturmuş bu korkular ise her geçen gün biraz daha artmıştır (Karataş 2020). Strong' a göre salgın hastalıklar ortaya çıktığı zaman bütün toplumu ortak bir şekilde psikolojik olarak etkileyerek psikososyal bir salgına dönüşmektedir.

Salgınların büyük korku ve kaygıya neden olmasında etkili olan diğer etmenler ise virüsün gözle görülmemesi, virüsün her an yakınımızda olması ve bulaşıcı olmasıdır (Pappas ve ark 2009). Covid-19 ile birlikte Çin 'de alınan karantina gibi katı önlemler bireylerin daha fazla korkmalarına neden olmuştur bu durum salgının ilk fazlarında kişileri psikolojik olarak etkilemiştir (Rubin ve ark 2020).Covid-19 pandemisi insanları sadece fizyolojik olarak etkilemekle kalmayıp psikolojik sorunlarında oluşmasına neden olmuştur. Virüsün bulunması, kuluçka süresi enfekte kişilerin sayısı virüse bağlı ölümler gibi sebepler kişilerin pandemi ile ilgili duygu ve düşüncelerini etkilemiştir. Korku ise bu psikolojik problemlerin başında gelmektedir (Doğan ve ark 2021). Oluşan korku atmosferi, panik atak, anksiyeteye, depresyon gibi çeşitli hastalıkların oluşmasına neden olmuştur (Biçer ve ark 2020). Virüse karşı oluşan korku mekanizmalarında etkili olan düşünceler; hastalık ve ölüm korkusu, yakınlarını virüs sebebiyle kaybetme korkusu, karantina döneminde işsiz kalma ve gelirini kaybetme korkusu, toplumdan dışlanma korkusu ve hastalığa yakalanmış kişilerle temasta bulunma korkusu şeklinde sıralanabilir (Kükrek 2021). Yaşanan salgınla ilgili hastalığın boyutu, bulaşıcılığı ve öldürücülüğü ile ilgili kesin bulgular elde edilmemişken medyanın kullanmış olduğu dil bütün dünyada korkuya neden olmuştur (Giritli ve ark 2020). Bununla birlikte covid-19 korkusunun hastalığa yakalanma ve ölme korkusunun ötesine geçtiği fark edilmiştir. Aynı zamanda

covid-19 korkusuyla birlikte ekonomik endişeler ve başkasına bulaştırma korkusunu da ortaya çıkardığı belirlenmiştir (Tanner 2020).

Korku ile ilgili yapılan çalışmalara göre korku ile davranış değişikliği arasında doğru bir orantı vardır yani bireylerde korku arttıkça davranış değişikliği artmaktadır (Harper ve ark 2020) .Paralel süreç modeline göre ise insanların korkuya verdikleri tepkilerin, karşılıklarına çıkan tehdidi nasıl değerlendirip algıladıklarına bağlı olduğu belirlenmiştir. Buna göre insanlar risk altında olduklarına inanmazlarsa tehlide karşı savunmasız olurlar (Doğan ve ark 2021). Dünya sağlık örgütünün Y ve Z kuşağı ile yapmış olduğu anket çalışmasında gençlerin %90'nın virüs bulaşma riskinden korktukları, sonrasında ise %55 oranında sevdiklerine bulaşmasından korktuklarını ifade etmişlerdir (DSÖ 2021). Brooks ve arkadaşları(2020) nın yapmış oldukları çalışmada virüs nedeniyle karantinaya alınan bireyler değerlendirilmiş olup çalışma sonucunda bu bireylerde öfke patlamaları, intihar ve depresyon olaylarının arttığı karantinanın hatırlanmak daha istenmeyecek kadar kötü bir deneyim olduğu sonucuna varılmıştır. Bu salgından dolayı değişen koşullara uyum sağlama süreci ebeveynlerin duygu durumunu tamamen farklılaştırmıştır.

2.3.Pandeminin Ebeveyn Korkusu Ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Tüm dünyayı derinden etkileyen kişilerin ölümüne neden olan pandemiden ruhsal açıdan etkilenmek, korku ve kaygı duymak normal bir durum olarak değerlendirilmelidir. Korku ve kaygı abartılmadığı sürece hastalık boyutunda değildir. Ancak çocuklarda durum farklıdır. Çocuklar bilişsel gelişim düzeyleri yetersiz tıbbi bilgileri nedeniyle hastalıkları, salgınları veya virüs gibi konuları anlamakta ve adlandırmakta zorlanmaktadır (Yalçın ve ark 2020). Ailelerin bu süreçte aşırı korkutucu, kaygılı, aşırı titiz veya aşırı koruyucu yaklaşımları abartılı panik olmaları çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (Yalçın ve ark 2020). Yapılan bir çalışmada kaygı bozukluğu yaşayan ailelerin çocuklarında koruma içgüdüsüne bağlı olarak, çocukların kendi başına hiçbir kararı veremediği kanısına varılmıştır. Rapee(2012)'nin çalışmasında aşırı kaygı yaşayan ebeveynlerin anne baba içgüdü ile çocuklarını aşırı derecede koruma ve ciddi derecede koruyucu tavır sergilemelerıyla çocuklarının sağlık ve sosyal çevresi ile ilgili konularda endişelerini kontrol edemedikleri ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada yoğun kaygının çocukları etkilediği onlarında aşırı kaygılanmasına neden olduğu belirlenmiştir.

Çocuklar yeni durumlar karşısında baş edebilmek için değişik tepkiler verebilirler. Ebeveynlerin etkisinde kalan çocuklar salgın hastalıklar ile ilgili olumlu davranışlar içerisinde olurlarsa karşılaştıkları durum karşısında yardım alabilir veya kötü durumları normalmiş gibi yorumlayabilirler (Sapanıcı ve ark 2018). Çocuklara ebeveynlerinin verdiği pozitif veya negatif desteğin çocukların psikolojileri üzerinde ciddi etkileri olduğu çalışmalarla kanıtlanmıştır (Yalçın ve ark 2020).

Çocukların kötü olaylar karşısında baş etme yöntemleri geliştirebilmesi ve kendi duygularını yönetebiliyor olduklarını fark etmeleri ile stres düzeylerinde azalmaların olduğu belirlenmiştir (Lee ve ark 2005). Ailenin çocuklar üzerinde etkisi çok fazladır. Ailenin destek vermemesi ve aile içinde sürekli çatışmalar yaşanması çocukların yeterli strateji geliştirmesine engel olmaktadır (Oral ve ark 2017). Pandemi süresince yürütülen güncel bir çalışmada beş ebeveynin ikisinin depresyon ve anksiyete bozukluğu belirtilerini gösterdikleri belirlenmiştir. Bu araştırmaya göre orta ve şiddetli anksiyetesi olan ebeveynlerin diğerlerine göre çocuklarının endişe düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Lee ve ark 2020).

Ebeveynlerin covid-19 salgını sürecinde aile yaşantılarının incelendiği bir çalışmada salgın süresince aile ilişkilerinin arttığı, ailelerin çocuklarla oyunlar oynadıkları buna bağlı olarak etkileşim sürelerinin arttığı belirlenmiştir (Başaran ve ark 2020). Rocella (2020)'nin yapmış olduğu çalışmasında ebeveynlerin covid-19 korkusunun kontrol edilmeyen bir stres haline geldiği ve bu durumun çocukların gelişimsel davranışlarını büyük ölçüde etkilediği sonucuna varılmıştır. Ebeveynler genellikle çocuklar için sağlıklı davranışlar açısından en iyi rol modelleridir. Anne babaların çocukların davranış ve performanslarını izlemelerinden ziyade onların kendi disiplin becerilerini de geliştirmelerine yardımcı olmaları gerekir. Çocukların salgınla ilgili yalan yanlış birçok habere maruz kaldıkları bu süreçte ebeveynlerin çocuklarla doğrudan görüşmeler yaparak endişelerini hafifletip onların stres ve panik yapmalarını engellenebilir (Erol 2020).

2.4. Covid- 19 Pandemisinde Pediatri Hemşiresinin Rollerini

Çocukların hem akut hem de kronik hastalıkları nedeniyle hastaneye yatırılması anne baba ve çocuklar için stresli bir durumdur (Kabukçu ve ark 2020). Çocuklarda hastalıklarının verdiği rahatsızlığın dışında hastane ortamında olmalarından dolayı

kaygı, öfke, saldırganlık gibi psikososyal davranış sorunları da görülebilir (Kabukçu ve ark 2020). Tüm bunların yanında pandemi döneminde hastaneye yatışı olan çocuk ve ebeveynlerde ziyaretçi kısıtlaması, covid-19 bulaşma korkusu ve medyada çıkan haberler doğrultusunda ciddi anksiyete yaşamaktadırlar. Oluşturulan karantina sürecinde çocukların zorunlu olarak sosyal çevresinden soyutlanması, çocukların psikolojik iyilik hallerinde bozulmalar olmasına neden olmuştur (Ayakdaş ve ark 2020).

Pandemi sürecinde hastaneye yatırılan çocuklarda grup etkinliklerine ve oyunlara katılamaması sonucu hastalık süreciyle baş etme süreçlerinde güçlükler yaşandığı belirlenmiştir(Acar ve ark 2022). Ebeveynlerin bu süreçte ruh hali ve psikolojileri erken zamanda değerlendirilip iyileştirilmesi halinde hastalık sürecinde çocukların bakımında daha etkili olacağı ve hastaneden erken taburculuk için faydalı olacağı belirtilmiştir(Yuan ve ark 2020).

Hastanede tedavisi devam eden çocukların bakım ve tedavilerinde pediatri hemşirelerinin çocukların fiziksel bakımında rolleri oldukça büyüktür. Özellikle hemşirelerin tedavi uygularken hastane enfeksiyonlarının önlenmesi ve izolasyon yöntemlerine dikkat etmeleri gerekmektedir (Pars 2020). Şüpheli veya kesinleşmiş covid-19 bulaşan çocuklara bakım verilirken yeterli kalori ve sıvı alımı desteklenirken sıvı elektrolit dengesinin korunması ve çocukları destekleyici yaklaşım olmalıdır. Bu ekipte çalışan hemşirelerin pandeminin önlenmesi ve korunmasına ilişkin bilgi ve becerilerini sık sık tazelenmesi gerektiği önerilmektedir (Sarman 2021). Pediatri hemşireleri hastanede yatan çocuğa bakım verirken fiziksel ve psikososyal olarak bütüncül hemşirelik bakımı vermelidirler. Böylelikle çocukların hastanede yatış deneyimleri ile baş etme yöntemleri geliştirmesine fırsat verilmeli sorular sormasına izin verilmelidir. Servisteki rutinler ve hastane kuralları anlatılarak çocuğun psikolojik olarak rahatlaması sağlanmalıdır (Çavuşoğlu 2019).

Pandemi döneminde pediatri hemşireleri ailelere covid-19 bulaş yolları ve enfeksiyonun önlenmesi ve kontrolü ile ilgili bilgilendirme yapmalı eğitim vermelidir (Pars 2020). Tüm bunların yanında pediatri hemşirelerinin çocukların gelişim sürecine göre bireyselleştirilmiş gelişimsel bakım vermesi, her işlemde çocuğa seçenekler sunması, öz bakımı için aktif rol oynamasına destek vermesi, terapötik oyun ve iletişim sağlanması ve aile merkezli bakım vermesi gerekmektedir (Çavuşoğlu 2019).

Covid-19 Pandemisinin çocuklar üzerinde fiziksel etkisi yok denecek kadar az olsa da psikolojik etkisi göz ardı edilmeyecek kadar çoktur. Pediatri hemşireleri bu süreçte covid-19 enfeksiyonuna karşı risk faktörleri ile çocukların bakım ve tedavileri arasında denge kurmaları önemlidir. Böylelikle enfeksiyona karşı taşıyıcı olan çocukların

pandemiden olabildiğince az etkilenecek süreci problemsiz atlattıkları mümkün olabilir. Pandemi döneminde hemşireler çocukların yanında ailelerinin de psikososyal ihtiyaçlarını bilmeli onları da hemşirelik sürecine dahil etmelidirler ancak böylelikle bütüncül hemşirelik bakımı verilmesi mümkündür (Acar ve ark 2022).

3.GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı, ilişkisel tipte bir araştırmadır.

3.2.Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi

Tanımlayıcı tipte olan bu çalışmanın evrenini, Denizli ilinde bulunan 7-10 yaş çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde güç analizi kullanılmıştır. Güç analizinde Koronavirüs bulaş kaygısının ebeveynlerde görülme prevalansı %40 (Öztürk ve ark. 2020) kabul edilerek, yapılacak olan sapma payı $d=0.06$ olarak alındığında %95 güven aralığı düzeyinde çalışmaya 256 kişinin dâhil edilmesinin uygun olacağı görülmüştür. Veri kayıpları göz önünde bulundurularak örneklem büyüklüğünün %20 fazlası en az 307 ebeveyn örnekleme alınacağı planlanmıştır (Tuzcuoğlu ve ark 2021). Çalışmaya araştırmaya katılmaya gönüllü ebeveynler dahil edilmiş olup 344 kişi katılmıştır. Nörolojik gelişim ve öğrenme sorunları olan ve özel tıbbi bakım gerektiren kronik hastalığa sahip çocuklar araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırmanın verileri sosyal medya aracılığı (whatsapp) ile çevrimiçi ortamda, Google formlar aracılığıyla toplanmıştır.

3.3.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada kullanılan 'Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği ' 7-10 yaş grubu çocuklarda geliştirilmiş olduğundan daha büyük veya küçük çocuklar araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmaya sadece Denizli ilinde bulunan ebeveynler dahil edilmiştir. Çalışmamızdaki bir diğer sınırlılık ise sosyal medya kullanabilen ailelerin çalışmaya katılmasıdır.

3.5.Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma yapılabilmesi için öncelikle e-posta yoluyla Covid-19 Korkusu Ölçeğinin Türkçe 'ye Uyarlaması(Ek 2) ve Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeğinin (Ek 3) kullanımına ilişkin izinler alınmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için Pamukkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 03.08.2021 tarihli ve E.81497 sayılı onay alınmıştır (Ek 6). Örneklem kapsamında 7-10 yaş arası çocuğu olan ebeveynlere whatsapp ile bilgi verilmiş, izin alınmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri ' Çocuk ve Ebeveyne Yönelik Tanıtıcı Özellikler Formu ' (Ek 1), ' Covid-19 Korkusu Ölçeği ' (Ek 2) ve 'Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği ' (Ek 3) kullanılarak toplanmıştır.

1. Çocuk ve Ebeveyne Yönelik Tanıtıcı Özellikler Formu: Bu form araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanmıştır. Çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, kaçınıcı sınıfta okuduğu, yaşanan şehir, annenin yaşı, annenin eğitim durumu, babanın yaşı, babanın eğitim durumu, kaç çocuğu olduğu, ailenin sosyal güvencesinin olup olmadığı, çocuğunun kronik hastalığı olup olmadığı gibi sorular olmak üzere toplam 10 sorudan oluşmaktadır.

2. Covid-19 Korkusu Ölçeği: Covid-19 Korkusu Ölçeği Ahorsu ve ark tarafından 2020 yılında geliştirilmiştir. Ölçek tek boyutlu 7 maddeli, 5 nokta likert türü olarak hazırlanmıştır. Orjinalinde Cronbach alfa değeri 0,82 bulunan ölçeğin Türkçe uyarlaması Satici ve ark. (2020) tarafından yapılmıştır ve bu çalışmada Türkçe ölçeğin Cronbach

alfa değeri 0,88 olarak saptanmıştır. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin tüm maddelerinden alınan toplam puan bireyin yaşadığı Koronavirüs (Covid-19) korkusu düzeyini yansıtmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 7 ile 35 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek düzeyde Koronavirüs korkusu yaşamak anlamına gelmektedir.

3. Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği: Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği Öçal ve ark, tarafından 2021 yılında Covid-19 salgınının sınıf öğretmenlerinin ve velilerinin bilgi iletişim teknolojileri üzerine yetkinlikleri ve deneyimleri üzerindeki etkilerini çeşitli boyutlarda analiz etmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 7-10 yaş aralığında olan ilkokul öğrenciler ile yapılmış olup, 5'li likert tipinde, ölçek maddeleri ' (1) Hiçbir zaman,(2) Çok az bir zaman,(3) Az bir zaman,(4) Çoğu zaman, (5)Pek çok zaman 'şeklinde kodlanmakta olup, ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Alınabilecek en düşük puan 9, en yüksek puan 45 tir. Ölçekten alınan yüksek puan çocuğun Pandemi sürecinden psikolojik olarak etkilendiğini göstermektedir. Ölçek Psikolojik ve Pandemi Alt Boyutu şeklinde iki boyuttan oluşmaktadır.

3.5. İstatiksel Analiz

Veriler SPSS 25.0 paket programıyla analiz edildi. Sürekli değişkenler ortalama \pm standart sapma ve kategorik değişkenler sayı ve yüzde olarak verilecektir. Sürekli değişkenlerin arasındaki ilişkiler Spearman ya da Pearson korelasyon analizleriyle ve kategorik değişkenler arasındaki farklılıklar ise Ki kare analizi ile incelenecektir. Ayrıca değişkenlere uygun şekilde regresyon modelleri de kurularak etkilerin incelenmesi planlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS Statistics (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için ise Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı kullanılmıştır.

Kullanılan verilerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Normal dağılıma uygunluk Q-Q Plot çizimi ile incelenebilir (Chan 2003). Ayrıca, kullanılan verilerin normal dağılım göstermesi çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 3 arasında olmasına bağlıdır (Shao 2002).

Normal dağılıma sahip verilerde niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki bağımsız grup arasındaki fark için bağımsız t testi, ikiden fazla bağımsız grup arasındaki

fark için ise tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Fark bulunduğu durumda ise, farkın hangi iki grup arasında olduğunu tespit etmek için post hoc testlerden Bonferroni kullanılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkiyi test etmek için ise Pearson korelasyon uygulanmıştır.

Ölçeğin boyutları incelendiğinde, iyi derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Cronbach Alfa değerlerinin 0.60'tan büyük olması, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu da çalışmada kullanılan ölçeğin içsel tutarlılıklarının iyi olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2015).

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanlarını karşılaştırmak için iki bağımsız grup karşılaştırılmasında bağımsız t testi, ikiden fazla bağımsız grup karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

3.BULGULAR

Tablo 1: Araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı

Değişkenler		n	%
Çocuğun yaşı	7 yaş	83	24.1
	8-9 yaş	178	51.7
	10 yaş	83	24.2
Çocuğun cinsiyeti	Kız	161	46.8
	Erkek	183	53.2
Çocuğun sınıfı	Anasınıfı	11	3.2
	1.sınıf	49	14.2
	2.sınıf	93	27.0
	3.sınıf	89	25.9
	4.sınıf ve üstü	102	29.7
Annenin yaşı	30 yaş ve altı	76	22.1
	31-39	194	56.4
	40 yaş ve üstü	74	21.5
Annenin eğitim durumu	Okuryazar	25	7.2
	İlkokul/ Ortaokul	83	24.1
	Lise	134	39.0
	Üniversite ve üstü	102	29.7
Babanın yaşı	35 yaş ve altı	102	29.7
	36-39	78	22.6
	40 yaş ve üstü	164	47.7
Babanın eğitim durumu	Okuryazar	6	1.7
	İlkokul/ Ortaokul	63	18.3

	Lise	138	40.2
	Üniversite ve üstü	137	39.8
Çocuk sayısı	Bir	59	17.2
	İki	170	49.4
	Üç	63	18.3
	Dört ve üzeri	52	15.1
Çocuğun kronik hastalık varlığı	Var	23	6.7
	Yok	321	93.3
Ailenin sosyal güvence varlığı	Var	296	86.0
	Yok	48	14.0
Toplam		344	100.0

Araştırmaya ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo-1 de verilmiştir. Katılımcıların çocuklarının yaş ortalamaları 8.63 ± 2.25 bulunmuş, yaşlara göre dağılım incelendiğinde, %24.1'inin 7 yaş ve altı, %51.7'sinin 8-9 yaş ve %24.2'sinin ise 10 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Katılımcıların %46.8'inin kız, %53.2'sinin erkek olduğu görülmektedir.

Katılımcı annelerin çocuklarının sınıflarına göre dağılımları incelendiğinde, %3.2'sinin anasınıfı, %14.2'sinin 1.sınıf, %27'sinin 2.sınıf, %25.9'unun 3.sınıf ve %29.7'sinin ise 4.sınıf ve üstü olduğu görülmektedir.

Çalışmaya katılan annelerin yaş ortalamalarının 35.05 ± 6.26 olduğu bulunmuş, yaş dağılımları incelendiğinde ise, %22.1'inin 30 yaş ve altı, %56.4'ünün 31-39 yaş arası ve %21.5'inin ise 40 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Katılımcıların annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %7.2'sinin okuryazar, %24.1'inin ilkokul/ortaokul, %39'unun lise ve %29.7'sinin ise üniversite ve üstü olduğu görülmektedir.

Çalışmaya katılan babaların yaş ortalamasının 38.61 ± 6.62 olduğu bulunarak, yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, %29.7'sinin 35 yaş ve altı, %22.6'sinin 36-39 yaş arası ve %47.7'sinin ise 40 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Katılımcıların babalarının eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %1.7'sinin okuryazar, %18.3'ünün ilkokul/ ortaokul, %40.2'sinin lise ve %39.8'inin ise üniversite ve üstü olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayılarına göre dağılımları incelendiğinde, %17.2'sinin bir, %49.4'ünün iki, %18.3'ünün üç ve %15.1'inin ise dört ve üzeri olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %6.7'sinin çocuklarının kronik hastalığı olduğu, %93.3'ünün ise olmadığı görülmektedir. Katılımcıların %86'sının ailenin sosyal güvencesinin var olduğu, %14'ünün ise olmadığı görülmektedir.

Tablo 2: Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarının normallik analizi sonuçları

Ölçek ve Boyutları	Çarpıklık	Basıklık	Durum
Covid-19 Korkusu Ölçeği	0.235	-0.810	Normal
Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği	0.550	-0.306	Normal
Psikolojik Alt Boyutu	0.552	-0.603	Normal
Pandemi Alt Boyutu	0.421	-0.595	Normal

Araştırmada kullanılan değişkenlerin normallik analizi sonuçları Tablo-2 de verilmiştir. Verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 3 arasında olması normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Araştırmada kullanılan ölçeklerin tanımlayıcı istatistikleri

Ölçek ve Boyutları	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Covid-19 Korkusu Ölçeği	7.00	35.00	18.14	6.94
Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği	9.00	44.00	21.30	8.07
Psikolojik Alt Boyutu	5.00	24.00	11.41	4.72
Pandemi Alt Boyutu	4.00	20.00	9.90	4.14

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarının tanımlayıcı istatistikleri Tablo-3 te verilmiştir.

Tablo 4: Araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre covid-19 korkusu ölçeği puanlarının karşılaştırılması

Değişkenler		\bar{X}	SS	Test Değeri	p	Bonferroni
Çocuğun yaşı	7 yaş	18.75	6.83	0.815***	0.444	
	8-9 yaş	18.21	6.80			
	10 yaş	17.39	7.37			
Çocuğun cinsiyeti	Kız	17.50	6.69	-1.598**	0.111	
	Erkek	18.70	7.13			
Çocuğun sınıfı	Anasınıfı	18.91	9.22	0.109***	0.979	
	1.sınıf	18.59	6.75			
	2.sınıf	17.99	7.18			
	3.sınıf	18.13	6.74			
	4.sınıf ve üstü	17.98	6.84			
Annenin yaşı	30 yaş ve altı (1)	20.79	7.03	7.390***	0.001*	1>2, 1>3
	31-39 (2)	17.44	6.64			
	40 yaş ve üstü (3)	17.26	7.05			
Annenin eğitim durumu	Okuryazar (1)	19.32	8.37	3.125***	0.026*	1>2
	İlkokul/ Ortaokul (2)	16.86	6.65			
	Lise (3)	19.36	6.67			
	Üniversite ve üstü (4)	17.29	6.95			
Babanın yaşı	35 yaş ve altı (1)	20.03	6.85	7.502***	0.001*	1>3
	36-39 (2)	18.59	6.95			
	40 yaş ve üstü (3)	16.75	6.73			
Babanın eğitim durumu	Okuryazar	23.67	7.69	1.441***	0.231	
	İlkokul/ Ortaokul	17.81	6.83			
	Lise	17.85	6.91			

	Üniversite ve üstü	18.34	6.96			
Çocuk sayısı	Bir	18.88	6.69	0.649***	0.584	
	İki	17.86	6.89			
	Üç	18.76	6.63			
	Dört ve üzeri	17.46	7.79			
Çocuğun kronik hastalık varlığı	Var	20.57	6.79	1.740**	0.083	
	Yok	17.97	6.93			
Ailenin sosyal güvence varlığı	Var	18.34	6.94	1.317**	0.189	
	Yok	16.92	6.92			

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Araştırmaya dahil edilen katılımcıların sosyo demografik özelliklerine göre covid-19 korkusu karşılaştırılmış, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı sınıf olduğu, babanın eğitim durumu, çocuk sayısı, çocuğun kronik hastalığa sahip olması ve ailenin sosyal güvencesi olup olmaması ile covid-19 korkusu ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır($p > 0.05$).

Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre covid-19 korkusu ölçeği puanları karşılaştırılmış, annelerinin yaşlarına göre covid-19 korkusu ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Yaşı 30 yaş ve altı olan annelerin covid-19 korkusu ölçeği puanlarının, yaşı 31-39 yaş arası ve 40 yaş ve üstü olan annelere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Annelerin eğitim durumlarına göre covid-19 korkusu ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Eğitim durumu okuryazar/ okuryazar değil olan annelerin covid-19 korkusu ölçeği puanlarının, eğitim durumu ilkokul/ ortaokul olan annelere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Babaların yaşlarına göre covid-19 korkusu ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için

Bonferroni uygulanmıştır. Yaşı 35 yaş ve altı olan babaların covid-19 korkusu ölçeği puanlarının, yaşı 40 yaş ve üstü olan babalara göre daha fazla olduğu görölmektedir.

Tablo 5: Araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanlarının karşılaştırılması

Değişkenler		Psikolojik Alt Boyutu					Pandemi Alt Boyutu					Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği Toplam Puanı				
		\bar{X}	SS	Test Değeri	p	Bon	\bar{X}	SS	Test Değeri	p	Bon	\bar{X}	SS	Test Değeri	p	Bon
Çocuğun yaşı	7 yaş	11.45	4.54	0.158***	0.854		9.69	4.11	1.530***	0.218		21.13	7.57	0.718***	0.489	
	8-9 yaş	11.51	4.73				10.25	4.02				21.76	8.02			
	10 yaş	11.16	4.92				9.34	4.39				20.49	8.66			
Çocuğun cinsiyeti	Kız	11.16	4.39	-0.928**	0.354		9.49	3.97	-1.706**	0.089		20.65	7.63	-1.417**	0.157	
	Erkek	11.63	4.99				10.25	4.26				21.88	8.41			
Çocuğun sınıfı	Anasınıfı	11.27	4.08	0.846***	0.497		8.18	5.27	2.151***	0.074		19.45	7.88	1.447***	0.218	
	1.sınıf	10.90	4.64				9.14	4.20				20.04	8.10			
	2.sınıf	11.15	4.47				10.20	3.67				21.35	7.09			

	3.sınıf	12.18	4.81				10.70	4.00				22.88	8.33			
	4.sınıf ve üstü	11.23	4.96				9.46	4.40				20.69	8.60			
Annenin yaşı	30 yaş ve altı (1)	13.58	5.10	12.348***	0.000*	1>2, 1>3	11.38	4.69	8.852***	0.000*	1>2, 1>3	24.96	9.26	12.832***	0.000*	1>2, 1>3
	31-39 (2)	11.07	4.55				9.80	3.93				20.87	7.55			
	40 yaş ve üstü (3)	10.05	4.01				8.62	3.62				18.68	6.77			
Annenin eğitim durumu	Okuryazar (1)	10.44	4.49	2.940***	0.033*	3>4	8.00	4.18	5.494***	0.001*	3>1, 3>2	18.44	8.26	4.215***	0.006*	3>1, 3>4
	İlkokul/Ortaokul (2)	11.45	4.89				9.12	3.79				20.57	7.88			
	Lise (3)	12.23	4.80				10.87	3.94				23.10	8.21			
	Üniversite ve üstü (4)	10.53	4.37				9.71	4.38				20.24	7.61			

Babanın yaşı	35 yaş ve altı (1)	12.82	4.67	10.345***	0.000*	1>3, 2>3	11.25	4.10	11.352***	0.000*	1>3, 2>3	24.07	8.09	11.172***	0.000*	1>3, 2>3
	36-39 (2)	11.94	5.19				10.27	4.57				22.21	8.87			
	40 yaş ve üstü (3)	10.27	4.24				8.88	3.67				19.15	7.04			
Babanın eğitim durumu	Okuryazar	9.17	3.31	1.204***	0.308		7.17	3.19	2.354***	0.072		16.33	6.06	1.422***	0.236	
	İlkokul/Ortaokul	11.68	4.81				9.02	3.74				20.70	7.83			
	Lise	11.80	4.84				10.32	4.20				22.12	8.37			
	Üniversite ve üstü	10.99	4.58				9.99	4.21				20.98	7.90			
Çocuk sayısı	Bir (1)	10.93	3.63	1.010***	0.338		10.22	4.16	4.400***	0.005*	1>4, 2>4	21.15	6.67	2.176***	0.091	
	İki (2)	11.56	4.86				10.38	4.08				21.95	8.21			
	Üç (3)	12.02	5.34				9.78	4.31				21.79	8.96			
	Dört ve üzeri (4)	10.69	4.51				8.08	3.65				18.77	7.63			

Çocuğun kronik hastalık varlığı	Var	12.65	4.98	1.312**	0.191		10.91	4.13	1.222**	0.222		23.57	8.41	1.394**	0.164	
	Yok	11.32	4.69				9.82	4.13				21.14	8.03			
Ailenin sosyal güvence varlığı	Var	11.66	4.76	2.510**	0.013*		10.28	4.13	4.400**	0.000*		21.94	8.08	3.722**	0.000*	
	Yok	9.83	4.20				7.52	3.32				17.35	6.83			

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların sosyo demografik özelliklerine göre çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanları karşılaştırılmış olup çocuğun yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı sınıf olduğu, babanın eğitim durumu, çocuk sayısı, çocuğun kronik hastalığa sahip olması ve ailenin sosyal güvencesi olup olmaması ile çocukların pandemi ölçeği ve alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ortaya çıkmamakla ($p>0.05$) birlikte çocuğun kronik hastalığa sahip olması Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği ve alt boyutları puanları yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya dahil edilen annelerin yaşlarına göre çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Yaşı 30 yaş ve altı olan annelerin çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve boyutları puanlarının, yaşı 31-39 yaş arası ve 40 yaş ve üstü olan annelere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Annelerin eğitim durumlarına göre çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Eğitim durumu lise olan annelerin psikolojik alt boyutu puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan annelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Eğitim durumu lise olan annelerin pandemi alt boyutu puanlarının, eğitim durumu okuryazar ve ilkokul/ ortaokul olan annelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Eğitim durumu lise olan annelerin çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği puanlarının, eğitim durumu okuryazar ve üniversite ve üstü olan annelere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen babaların yaşlarına göre çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Yaşı 35 yaş ve altı ve 36-39 yaş arası olan babaların çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanlarının, yaşı 40 yaş ve üstü olan babalara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayılarına göre pandemi alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Çocuk sayısı bir ve iki olan katılımcıların pandemi alt boyutu puanlarının, çocuk sayısı dört ve üzeri olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Çalışmaya dahil edilen ebeveynlerin sosyal güvence varlığına göre çocukların pandemi sürecindeki tepkileri ölçeği ve alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak

anlamli bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Sosyal güvencesi olan katılımcıların psikolojik alt boyut puanlarının sosyal güvencesi olmayan katılımcılara göre yüksek çıkmıştır.

Tablo 6: Araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişki

Ölçek ve Boyutları	Covid-19 Korkusu �l�eği	
	r	p
Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri �l�eği	0.514	0.000*
Psikolojik Alt Boyutu	0.480	0.000*
Pandemi Alt Boyutu	0.455	0.000*

* $p<0.05$

Araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişkiyi test etmek için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Bunun sonucunda, covid-19 korkusu  l eği ile psikolojik alt boyutu arasında ($r=0.480$, $p<0.05$), pandemi alt boyutu arasında ($r=0.455$, $p<0.05$) ve çocukların pandemi sürecindeki tepkileri  l eği arasında ($r=0.514$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir.

4.TARTIŞMA

Covid-19,ilk kez 2019 yılının aralık ayında Çin' in Wuhan şehrinde ortaya çıkmış birçok insanı etkilemiş bir pandemi haline gelmiştir. Hastalık çok hızlı bir şekilde yayılmış kriz olarak nitelendirilerek çeşitli önlemler alınmıştır. Yaşanılan bu zor koşullar içerisinde yetişkinlerle birlikte çocuklarında ciddi bir şekilde etkilendiği gözler önündedir.

Covid-19 pandemi sürecinde bazı çocuklar uzun süreli tepkiler verirken bazılarıysa kısa süreli tepkiler vermektedirler. Çocukların bilişsel gelişimleri açısından soyut düşünebilme yetilerinin tam oluşmaması sebebiyle covid-19 salgını ve bu süreçte bireysel ve toplumsal korunma yöntemlerini anlamakta güçlük çekebilir, kaygı ve korkularını arttırabilecek düşünceler içinde olabilirler (Çaykuş ve ark 2020). Çocuklar, çevrelerindeki bireylerin kendi duygularını yönetebildiklerini ve baş etme stratejileri geliştirdiklerini gördükçe, duygu düzenlemenin mümkün olduğunu öğrenir ve stres düzeyleri de azalır (Lee ve ark 2007). İçinde bulunduğumuz bu dönemde ise, çocuklar ve aileler salgın ve onun getirdiği toplumsal değişimleri yaşamaktadırlar. Bu süreçte aile bireylerinin izolasyon durumuna verdikleri tepkiler, güncel hastalık haberleri gibi çevresel faktörler nedeniyle çocukların uyum problemleri daha fazla olmaktadır (Usta ve ark 2020). Çocuklar bu süreçte ebeveynleriyle daha fazla zaman geçirdikleri için onların verdikleri tepkileri de gözlemlene imkânı bulmaktadırlar. Bu sebeple ebeveynin artan kaygı düzeyi sonucu çocukların da kaygı düzeyinin artması mümkündür (Alisinanoğlu ve ark 2003). Çocukların pandemi sürecinde ebeveynlerinin desteği ile bu süreci travmatik olmayacak şekilde atlattıkları mümkün olabilir. Son dönemde yaşanan Covid-19 pandemisi ile ilişkili olarak yapılan çalışmalar da, insanların hastalığa yakalanma korkusu ve yoğun bir endişe yaşadıklarını ve insanların ruh sağlığının olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir (Batıgün ve ark 2020). Bu etkilerin kapsamında özellikle çocukların ve ebeveynlerin nasıl etkilendiklerinin bilinmesi önemlidir.

Çalışmamızda anne ve babaların yaşlarına göre covid-19 korkusu ölçeği puanları arasında fark olduğu bulunmuştur. Fark yaratan grubun yaşı 30 ve altı olan annelerden ve 35 yaş altı babalardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu grubun covid-19 korkusu ölçeği puanı diğer gruplardan anlamlı olarak fazla çıkmıştır.

Havighurst'a göre ebeveynler yirmili otuzlu yaşları kapsayan genç yetişkinlik döneminde çocuk yetiştirme, bir işle uğraşma gibi görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Gelişimsel süreç içerisinde diğer yaş dönemlerinde de buldukları yaşın farklı gelişimsel özelliklerine sahip olmakta ve kaygılarını çocuklarına yansıtarak, onların da kaygı düzeylerini etkileyebilecekleri ortaya çıkmıştır (Alisinanoğlu ve Ulutaş 2003). Gencer yapmış olduğu çalışmada yaş ortalaması en genç olan grubun covid-19 korkusunun en fazla grup olduğu bu grubundan 15-20 yaş grubu olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların yaşı arttıkça covid-19 korkusunun azaldığı görülmüştür. Covid-19 korkusu ile yaş arasında ters orantılı olarak değişmektedir. Aslında yaş ilerledikçe kronik ve kötü seyirli hastalıkların artmasından dolayı covid-19 korkusunun artması beklenebilecek bir sonuç olabilirken sonuç tam tersi olmuştur (Gencer 2020). Yapılan bir başka çalışmada ise 30-59 yaş aralığında olan kişilerin 18-29 yaş grubundaki kişilere göre covid-19 korku yüzdeleri sırasıyla %27 ve %50 den daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır (Giordani 2021). Yaşlı bireylerin yaşam şartlarına karşı edindikleri deneyimler onları zorlu yaşam koşullarına karşı koruyan bir etkiye sahipken genç bireylerin bu deneyimlerden yoksun olması onların daha fazla korku hissetmelerine neden olmuştur. Bu çalışmalar çalışmamızla benzer sonuçlar içermektedir.

Bakioğlu vd. yapmış oldukları çalışmada yaş faktörünün covid-19 korkusu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003), ebeveynlerinin kaygı düzeyleri ile çocukların yaşadıkları stres arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada ebeveynin yaş faktörünün çocuklardaki stresi etkilemediğini ortaya koymuşlardır. Yalçın vd. (2020) yapmış oldukları çalışmalarında covid-19 pandemisinde ebeveynlerin yaşına göre pozitif ve negatif duygulanım değişkenliklerinin, çocuklar üzerindeki farklılaşma durumunu incelenmiş anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya koyulmuştur.

Aksoy ve ark yapmış olduğu çalışmalarında 27 yaş ve üstü grubu katılımcıların covid-19 korkusu düzeylerinin 18-20 yaş grubundan anlamlı bir biçimde yüksek olduğu görülmüştür (Aksoy ve ark 2021). Arısoy vd. yapmış olduğu çalışmalarında 60 yaş ve üzeri olan kişilerin, yaşı 59 ve altında olan kişilere göre covid-19 korkusunun anlamlı derecede farklı ve fazla olduğu sonucuna varmışlardır (Arısoy ve ark 2021). Bu

çalışmada yaş arttıkça covid-19 korkusunun arttığı kanısına varılmıştır. Pandemi süresince yaşlı olan bireyler daha fazla risk altında olmuşlardır. Nitekim ülkemizde pandemiye yönelik ilk kısıtlamalar hep yaşlı bireylere yönelik olması bu durumu destekler niteliktedir.

Çalışmamızda eğitim durumu okuryazar olan annelerin covid-19 korkusu ölçeği puanlarının, eğitim durumu ilkokul/ ortaokul olan annelere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Eğitim durumu lise olan annelerin ölçek puanlarının, eğitim durumu okuryazar ve üniversite ve üstü olan annelere göre daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Bakioğlu ve ark yapmış oldukları çalışmalarında çalışmamıza benzer sonuçlar bulunmuş olup, eğitim durumunun ilkokul ve lise olanların covid-19 korkusunun eğitim durumu lisans ve üstü olanlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur(Bakioğlu ve ark 2020). Wang ve ark yapmış olduğu bir çalışmada ise eğitimi olmayan halkın daha fazla covid-19 korkusuna ve dolayısıyla daha fazla depresyon belirtilerine sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Wang ve ark 2020). Bunun sebebi eğitim durumunun artmasıyla ekonomik durum ve sosyal güvencenin artması olabilir, dolayısıyla covid-19 tanısı alan bireylerin iyi şartlarda tedavi olup daha çabuk iyileşme gösterecekleri düşüncesi covid-19 korkusunun aşıya çeken etken olabilir.

Arısoy ve ark yapmış oldukları çalışmada en az ön lisans düzeyine sahip olmayanlar, en az ön lisans düzeyine sahip olanlara göre covid-19 korku düzeyleri daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Doğan ve ark yapmış oldukları çalışmalarında ise ortaöğretim ve lisans mezunları arasındaki covid-19 korku düzeyi arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Ortaöğretim mezunlarının korku düzeyleri lisans mezunlarına göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeylerine göre ortaya çıkan bu farkın lisans mezunlarının hastalık hakkında daha güvenilir bilimsel bilgiye ulaşma yollarının olması ve ortaöğretim mezunlarına göre daha avantajlı olmaları yorumu yapılabilir. Eğitim süreci boyunca bilimsel bilgiyi deneyimlemeyen ortaöğretim mezunlarının her türlü bilgi ve habere karşı doğruyu yanlış ayıklayabilme yeteneğine sahip olmayışları korku düzeylerinin artmasına neden olabilir (Doğan ve ark 2020).

Kong ve ark yapmış oldukları bir başka çalışmada ise hastanede yatan bireylerin eğitim durumları ile kaygı durumları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarına göre lise mezunu olanların depresyon düzeyleri lisans mezunu olan bireylerden daha düşük çıkmıştır (Kong ve ark 2020).

Aydın ve ark yapmış oldukları çalışmada ise eğitim seviyesi ile covid-19 korkusu arasında pozitif bir etki bulunmamıştır. Yani kişinin eğitim düzeyinin yüksek olması covid-19 korkusunun azalması yönünde ilişkiyi etkilememiştir sonucuna varılmıştır (Aydın ve

ark 2021). Aksoy ve ark yapmış oldukları çalışmada ise öğrenim durumu ön lisans ve lisans olan öğrencilerin, covid-19 korkusu düzeyleri öğrenim durumu lise olan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Aksoy 2021). Eğitim düzeyinin artmasıyla hastalıklar hakkında bilgilerin ve bilinç seviyesinin artması da covid-19 korku düzeyini arttırabileceği yorumu yapılabilir.

Çalışmamızın bir diğer bulgusu da kronik hastalığı olan çocuğa sahip ebeveynlerin covid-19 korku ölçeği puanının yüksek olduğunun belirlenmesidir. Yapılan bir çalışmada otizmli bireylerin covid-19 pandemisinden olumsuz etkilendiklerini, davranış bozukluklarının daha da arttığını ve ailelerinde bu durum karşısında kaygı düzeylerinde artış olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada çocukların pandemi öncesi ve sonrası davranışları karşılaştırılmış sinirlilik, uyku bozukluğu, kendine zarar verme, hiperaktivite gibi davranışlarının olumsuz yönde etkilendiği sonucuna varılmıştır (Aslan ve ark 2020). Benzer bir şekilde Colizzi ve ark (2020) yapmış oldukları bir başka çalışmada ise karantina sürecinde otizmli çocukların davranış sorunlarının daha yoğun bir şekilde görüldüğü belirlenmiştir.

Asbury ve arkadaşlarının özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara sahip olan ebeveynlerle yapmış oldukları çalışmalarında pandemi sürecinde ebeveynlerin çocukların ihtiyaçlarını karşılama konusunda sıkıntılar çektiklerini, çocukların eğitimlerinden geri kalmasına ilişkin endişelendikleri sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ebeveynlerinde kaygı ve stres düzeylerinde artış olduğu belirlenen diğer sonuç olmuştur (Asbury ve ark 2021). Aynı şekilde Karahan ve ark tarafından yapılan bir çalışmada ise covid-19 pandemi sonrası özel gereksinime sahip çocukların annelerinin çocuğun eğitiminin sağlanması ve sosyal ilişkileri anlamında olumsuz yönde etkilendikleri sonucuna varılmıştır (Karahan ve ark 2021). Literatürde yer alan bu sonuçlardan hareketle özel gereksinimi olan çocukların pandemi sürecinde ciddi anlamda etkilendikleri ailelerin de pandemi süreciyle baş etme stratejilerinde yetersiz olduklarını söylemek mümkündür. Darlington ve ark yapmış oldukları çalışmalarında kanserli çocukların ebeveynleri ile görüşülerek anne babaların destek ihtiyaçları, kaygıları pandemi dönemindeki deneyimleri belirlenmiştir. Bu nitel çalışmanın sonucunda ebeveynlerde artan endişe ve kaygıyla birlikte çocuklarda hastalığın ilerlemesi, ekonomik zorluklar, yeterli sağlık hizmetinin alınamaması, psiko sosyal sorunlar ve eve kapanma gibi bulgular ön plana çıkmıştır (Darlington ve ark 2020).

Yanardağ ve ark yapmış oldukları çalışmada ise üveit hastalığı olan çocukların ebeveynlerinde pandemi döneminde çocuklarının hastalığının kronik olmasından dolayı covid-19 olma korkularında artış olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada pandemi

döneminde ekonomik olarak ekstra zorluklar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara rağmen kronik hastalığı olan bir çocuğun olması ebeveynlerin desteklerinin önemli olduğu ve yoksulluk problemleri ile karşı karşıya kalmalarına rağmen fedakârlıklar yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır (Yanardağ ve ark 2021).

Çalışmamızın son bulgusu ise araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuk sayısının bir ve iki olanlarının pandemi alt boyutu puanlarının, çocuk sayısı dört ve üzeri olan ebeveynlere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu sonuç ebeveynlerin ilk ve ikinci çocuklarındaki bilgi yetersizlikleri ve korkularının pandemi sürecinde daha etkili olduğu söylenebilir. Çocuk sayısının artmasıyla tecrübenin de artması ebeveynlerdeki korku ve endişelerin azalmasına dolayısıyla pandemi sürecini daha rahat geçirmelerini sağlamış bu durum çocuklarına yansıttıkları duygu ve düşüncelerin olumlu olmasına neden olmuştur, yorumu yapılabilir.

Arısoy ve ark yapmış oldukları çalışmalarında, katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı ile covid-19 korkusu arasında pozitif ama düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca çocuk sahibi olup olmamalarına göre covid-19 korku düzeyleri anlamlı biçimde değişmekte olup çocuk sahibi olanların covid-19 korku ölçeği puanı 21,9 iken çocuğu olmayanların covid-19 korku ölçeği puanı 20,1 olduğu sonucuna varılmıştır. Kişilerin sevdiklerini kaybetme düşünceleri covid-19 korkusunu arttıran bir etkiye sahip olduğu düşünülebilir.

5.SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Çalışmamız toplamda 344 ebeveynle görüşülerek, covid-19 korkusunun çocukların pandemi ölçeğine etkisinin incelenmesi amacıyla yapılmış çalışma sonunda ebeveynlerdeki covid-19 korkusunun çocukların pandemiye karşı tepkilerini etkilediği sonucuna varılmıştır.

Ebeveynler genellikle çocuklar için sağlıklı davranışlar için rol model olurlar. İyi ebeveynlik becerileri pandemi döneminde hatta karantina döneminde bile çok önemlidir. Ebeveynler bu gibi kriz durumlarında iyi bir beceriye sahip olarak durumu iyi yönetebilmelidirler. Bu sayede çocukların pandemi sürecinde daha az etkilenmeleri mümkün olabilir. Çünkü çocuklar bu süre zarfında salgınla ilgili birçok bilgiye maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle ebeveynler salgınla ilgili çıkan haberler karşısında çocuklarla doğrudan iletişim halinde olarak endişelerini hafifletebilir, olası korku ve panik durumları engellenebilir. Çocukların sağlıklı gelişimi için sosyal, duygusal, fiziksel ve zihinsel yönden ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu hedefler ebeveynlerin çocuklarını sevmesini onların sözel olarak desteklenmesini, korunmasını gerektirirken çocukların olaylara pozitif bakış açısı kazanması için desteklenmesi de oldukça önemlidir.

Pandemi sırasında çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını inceleyen bir çalışmada çocukların anneye aşırı bağlanma, dikkatsizlik, endişelenme, sürekli virüsle ilgili sorular sorma gibi sorunlar belirlenmiştir. Bu çalışmadan yola çıkarak Avrupa Pediatri Derneği bazı önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler;

- Çocukların huzurunun bozulmaması için ebeveynlerin kaygılarını kontrol altına almaları gerekir. Endişeli anne babalar çocukların duygu düşüncelerini değiştirebilir.
- Çocukların yaş grubuna uygun olmayan ve güvenilir olmayan haberlerden çocuklar uzak tutulmalı her türlü olaya şahit olmaması açısından dikkat edilmelidir.

- Çocukların rutin hayat düzeni bozulmamalı, uyku saatlerinin bozulmamasına dikkat edilmelidir.
- Çocukların günlük fiziksel aktiviteleri desteklenmeli spora yönlendirilmelidir. Sağlıklı beslenmesi için çaba gösterilmelidir.
- Uzaktan eğitim yöntemi ile çocukların arkadaş ve öğretmenleri ile sanal ortamda görüşmeleri sağlanmalıdır.
- Her ebeveyn çocuğuyla uygun iletişim içerisinde olmalı, çocuğu gereksiz korkudan uzaklaştırarak her şeyin kontrol altına alınacağı belirterek, açık, net ve doğru bilgilendirme yapılmalıdır.

Pandemi sürecinde ebeveynlerin yanı sıra pediatri hemşirelerine de bir takım görevler düşmektedir. Hemşirelerin pandemi sürecinde hastanede yatan çocukların ve ailelerinin psikososyal ihtiyaçlarını bilmeleri, çocukların duyduklarının anlaşıldıklarının hissettikleri bir ortamın oluşturulması için çaba göstermeleri gerekmektedir. Pediatri hemşireleri sağlık, hastalık ve ölümlle ilgili konuların çocukların yaş dönemine göre uygun konuşulması gerektiğini ailelere anlatmalıdır. Pediatri hemşirelerinin covid-19 pandemisi süresince en önemli rolü eğitici rolüdür. Çocukların bu süreç boyunca her yaştan kişiye enfeksiyonu bulaştırabileceğini ailelerine anlatmalı, enfeksiyonun bulaşma yolları, enfeksiyonun önlenmesi ve kontrolü hakkında bilgilendirilmeli ebeveynlere eğitim verilmelidir.

Son olarak, pediatri hemşirelerinin pandemi sırasında çocuk sağlığının korunması, geliştirilmesi ve covid-19 tanı ve tedavi sürecindeki görev ve sorumluluklarını bilmesi ve farkında olması, konu ile ilgili güncel kaynakları ve önerilerini takip etmesi, çocuk ve aileye verilecek olan bütüncül hemşirelik bakımı açısından son derece önemlidir.

6.KAYNAKLAR

Ak Ö, Soğuk algınlığından ölümcül salgına! Küresel kâbus 2020. **Bilim ve Teknik Dergisi**

Akbaş Ö, Dursun C. Koronavirüs (COVID-19) Pandemisi Sürecinde Özel Alanına Kamusal Alanı Sığdıran Çalışan Anneler 2020. **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 7 (5), 78-94

Alisinanoğlu F, Ulutaş İ. Çocukların Kaygıları ile Annelerinin Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi 2003. **Eğilim ve Bilim**, 28 (128) 65-71.

Alisinanoğlu F, Türksoy E, Karabulut R.Pandemi sürecinde çocukluk dönemi korkuları 2020. **Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi**, 6(14), 447-568.

Aksoy C , Atılğan D , COVID-19 Korkusu ve Yaşam Doyum: Özel Yetenek Giriş Sınavlarına Katılan Öğrenciler Örnekleme 2021 . **Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi**

Asmundson G.J.G , Taylor S. Coronaphobiaz: Fear and the 2019-nCoV outbreak 2020. **Anxiety Disorders**, 70:102196.

Asbury K, Fox L, Deniz E, Code A, Toseeb U.How is COVID-19 affecting the mental health of children with special educational needs and disabilities and their families? 2021 . **Journal of Autism and Developmental Disorders**, 51, 1772-1780.

Aydın O, Orhan S, Gümüş M, Kaya N ve Mahanoğlu E. Covid-19' un Nedenleri Algısı ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme 2021. **Al-Farabi International Journal on Social Sciences**

Arısoy A,Çay M, Yaşlı bireylerde koronavirüs (covid-19) korkusu: yetişkin bireylerle karşılaştırmalı bir çalışma 2021, **Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi**

Başaran M, Aksoy A.B, Anne babaların korna-virüs (covid-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri 2020. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**

Bakioğlu, F., Korkmaz, O., & Ercan, H. (2020). Fear of COVID-19 and positivity: mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. ***International Journal of Mental Health and Addiction***

Batigün A, Ertürk İ, Çok Boyutlu COVID-19 Ölçeği Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması 2020. ***Nesne Dergisi***

Biçer İ, Çakmak C , Demir H, Kurt M E. Koronavirüs Anksiyete Ölçeği Kısa Formu: Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması 2020. ***Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi***, 216-225.

Bozkurt Y, Zeybek Z, Aşkın R. COVID-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri ve Terapötik Müdahaleler 2020. ***İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, 19 (37), 304-318.

Brooks S, K Webster, K Smith, Woodland L, Wessely S, Greenberg N, ve Rubin G. J. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence 2020 ***The Lancet***, 395(10227), 912–920

Chan Y. H Biostatistics 101: data presentation 2003. ***Singapore medical journal***, 44(6), 280-285.

Cluver L, Lachman J, Sherr L, Wessels I, Krug E, Rakotomalala S. Parenting in a time of COVID-19 2020. ***Lancet***

Colizzi M, Sironi E, Antonini F, Ciceri M ,L Bovo C, Zoccante L. Psychosocial and behavioral impact of COVID-19 in autism spectrum disorder: An online parent survey 2020. ***Brain Sciences***, 10, 341, 1-14.

Çavuşoğlu H. Pediatric Nursing. 13. Baskı. The effects of hospitalization on the child and family. Ankara: **Sistem Ofset**; 2019;51-67.

Çaykuş E, Çaykuş T. Covid-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Psikolojik Dayanıklılığını Güçlendirme Yolları: Ailelere, Öğretmenlere Ve Ruh Sağlığı Uzmanlarına Öneriler 2020.***Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi***

Dalton L, Rapa E, Stein A, Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19. 2020. ***The Lancet***, 4, 346-347.

Davies SE.National Security And Pandemic 2020. ***UN Chronicle***, 50(2), 20-24

Darlington A. S. E, Morgan J. E, Wagland R, Sodergren S. C, Culliford D, Gamble A, ve Phillips B. COVID-19 and children with cancer: Parents' experiences, anxieties and support needs 2021 . ***Pediatric blood & cancer***, 68(2), e28790.

Demirel Ö.F, Demirel A, Duran A. Stresin Nörobiyolojisi 2011. **Türkiye Klinikleri Dergisi**, 4(3),13-8.

Doğan M, Düzel B. Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri 2020. **Electronic Turkish Studies**, 15, 739-753.

Ekiz T, Ilıman E, Dönmez E. Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri ile COVID19 salgını kontrol algısının karşılaştırılması 2020. **Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi**, 6 (1),139-154

Gençöz T. Korku: Sebepleri, Sonuçları, Başetme Yolları 1998. **Kriz Dergisi**, 9-16.

Gostin L.O, Friedman E.A. A retrospective and prospective analysis of the west African Ebola virus disease epidemic: robust national health systems at the foundation and an empowered WHO at the apex 2015. **The Lancet**, 385(9980), 1902-1909.

Gül Ü, Yakıncı C. COVID-19 küresel salgınında ulusal medyada kullanılan tıbbi terimler üzerine 2020. **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, 63.

Giordani, R. C., Giolo, S. R., Muhl, C., & Zanoni da Silva, M. (2021). Psychometric Evaluation of the Portuguese Version of the FCV-19 Scale and Assessment of Fear of COVID-19 in a Southern Brazilian Population. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 1–9. <https://doi.org/10.1080/10911359.2020.1854142>

Harper C. A, Satchell L. P, Fido D, Latzman R. D. Functional fear predicts public health compliance in the Covid-19 pandemic 2020. **International Journal of Mental Health Addiction**, 21, 1-21. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00281-5>

Tongar H. Pandemi sürecindeki annelerin iyimserlik kötümserlik düzeyleri ile çocuklarının kaygı seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: 'türkiye covid-19 örneği' Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2020. Yüksek Lisans Tezi

Honigsbaum M. Pandemic 2009. **The Lancet**, 373(9679), 1939.

J.J, Bao, Y, Huang X, Shi J, Lu L. Mental health considerations for children quarantined because of COVID-19 2020. **Lancet Child Adolesc Health**, 4:347-349.

Jones D.S. History in a crisis - lessons for covid-19 2020. **N Engl J Med**.

Kabukcu C, Sert C, Güneş C, Akyol H.H, Tıpırdamaz M. Predictors of prenatal distress and fear of childbirth among nulliparous and parous women 2019. **Niger J Clin Pract**, 22, 1635-43

- Karal E, Gül-Biçer B .Salgın hastalık döneminde algılanan sosyal desteğin bireylerin psikolojik sağlamlığı üzerindeki etkisinin incelenmesi 2020. **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 10:129-156.
- Karahan S, Yıldırım Parlak Ş, Demiröz K, Kaya M, Kayhan N. Annelerin Koronavirüs (COVID-19) sürecinde özel gereksinimli çocuklarının problem davranışları ile baş etme deneyimleri 2021. **Journal of Qualitative Research in Education**, 25, 79-105
- Karataş Z. COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme 2020. **Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi**, 3-15
- Kelly H. The classical definition of a pandemic is not elusive 2011. **Bull World Health Organ**, 89, 539–540.
- Kern M. J. Global Epidemics, Pandemics, Terrorism 2016.**Risk Assessment and European Responses**
- Kırık M, Özkoçak V. Yeni dünya düzeni bağlamında sosyal medya ve yeni koronavirüs (covid-19) pandemisi 2020. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi** 1-10
- Lee S. A. "Coronavirus Anxiety Scale: A brief mental health screener for Covid-19 related anxiety"2020.**Death Studies**,44(7), 393-401
- Lee S. H, Juang Y. Y, Su Y. J, Lee H L, Lin Y H, ve Chao C. C. Facing SARS: Psychological impacts on SARS team nurses and psychiatric services in a Taiwan general hospital 2005. **General Hospital Psychiatry**, 27(5), 352-358.
- Li S, Wang Y, Xue J. The Impact of COVID-19 Epidemic Declaration on Psychological Consequences: A Study on Active Weibo Users 2020. **Int J Environ Res Public Health**, 17(6):2032
- Maunder R, Hunter J, Vincent L, Bennett J, Peladeau N, Leszcz M. The immediate psychological and occupational impact of the 2003 SARS outbreak in a teaching hospital 2003. **CMAJ**, 168:1245–1251
- Maurice J. Cost of protection against pandemics is small 2016. **The Lancet**, 387(10016), e12
- Narzisi A. Handle the autism spectrum condition during coronavirus (COVID19) stay at home period: ten tips for helping parents and caregivers of young children 2020. **Brain Sci**, 10:207

Öçal T, Halmatov M, ve Ata S. Distance education in COVID-19 pandemic: An evaluation of parent's, child's and teacher's competences ***Education and Information Technologies*** 2021.

Özdamar K . Paket programları ile istatistiksel veri analizi-1. Yenilenmiş 10. Baskı, Ankara 2015 ***Nisan Kitabevi***.

Öztan G, İşsever H. Yeni koronavirüsün (COVID-19) moleküler yapısı ve genomik karakterizasyonu 2020. ***Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi***, 8(3), 61- 71

Öztürk Y, Özyurt G, Görmez V, Aslankaya Z ,Baykara H, Ekinci Ö, Kaya İ, Adak İ, Esin İ, Turan S, Sarı M, Özcan G, ermiş Ç, Ekinci N, Doğan Ö, Tiryaki İ, Kitapçıoğlu S, Tufan A , İnal N ve Akay A . COVID-19 Salgının Çocukların Yeme Düzeni ve Ebeveynlerin Kaygı Düzeyi Üzerindeki Etkileri: Çok Merkezli Bir Çalışma 2021. ***Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği / Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi***

Pappas G, Kiriaze I, Giannakis P, Falagas M. Psychosocial consequences of infectious diseases 2009. ***Clin Microbiol Infect***, 743-747.

Porta M.A. Dictionary of epidemiology, sixth edition edited for the international epidemiological association. Newyork 2014 .***Oxford University Press***.

Prager F, Wei D, Rose A. (2016). Total Economic Consequences of an Influenza Outbreak in the United States 2016. ***Risk Analysis***.

RAPEE R. M. Family factors in the development and management of anxiety disorders2012. ***Clin Child Family Psychol Rev***, 15 (1):69-80. PMID: 22116624; doi: 10.1007/s10567- 011-0106-3.

Rewar S, Mirdha D, Rewar P. Treatment and Prevention of Pandemic H1N1 Influenza.2015.***Annals of Global Health***, 81(5), 645-653

Roccella M. Children and coronavirus infection (covid-19): what to tell children to avoid post-traumatic stress disorder 2020.***The Open Pediatric Medicine Journal***, 10, 1-2. DOI: 10.2174/1874309902010010001

Ross AGP, Olveda RM, Yuesheng L. Are we ready for a global pandemic of Ebola virus? 2014.***International Journal of Infectious Diseases***, 28, 217-218.

Rubin G.J, Wessely S. The psychological effects of quarantining a city2020. ***BMJ***, 368:313.

Schoeman D ,Fielding B. C. Coronavirus envelope protein 2020.***Current knowledge. Virology Journal***, 16(69), 2-22.

Serçekuş P, Okumuş H. Fears associated with childbirth among nulliparous women 2009. *in Turkey. Midwifery*, 25(2), 155-62.

Shao A. T. Marketing Research: An Aid to Decision Making, Cincinnati, Ohio 2022. ***South-Western/Thomson Learning.***

Sorokowski P, Groyecka A, Kowal M, Sorokowska A, Bialek M, Lebuda I, Karwowski M. Information about pandemic increases negative attitudes toward foreign groups 2020. ***A case of COVID-19 outbreak.***

Strong P. Epidemic psychology: a model 1990. ***Sociology of Health & Illness***, 249-259.

Taylor S. The Psychology of Pandemics: Preparing for the Next Global Outbreak of Infectious Disease 2019. ***Cambridge Scholars Publishing***

Tosun S. İnfluenza (Grip) Nedir, Ne Değildir 2017. İzmir Tabip Odası

Troncoso A. Zika threatens to become a huge worldwide pandemic 2016. ***Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine***

Tuzcuoğlu N, Aydın D, Balaban S. Pandemi Döneminde Okul Öncesi Dönem Çocukları ve Annelerinin Psikososyal Açısından Etkilenme Durumunun Anne Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi 2021. ***Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi***

Usta S, Gökcan N. Çocukların ve Annelerin Gözünden Covid-19 2020. ***International Journal of Social Sciences and Education Research***

Usta, S. Y. Okul öncesi dönem çocuklarda davranış problemlerinin anne-çocuk ve öğretmen çocuk ilişkileri açısından incelenmesi 2014. ***Journal of Social Sciences and Education Research***

Verikios G, Sullivan M, Stojanovski P, Giesecke J, Woo G. Assessing Regional Risks From Pandemic Influenza 2015. ***A Scenario Analysis. The World Economy***

Wang C, Pan R, Wan X. Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China 2020. ***Int J Environ Res Public Health***, 17(5):1729.11

Wildoner DA. What's New with Pandemic Flu 2021. ***Clinical Microbiology Newsletter***

Yanardağ R, Özkan Y, Yalçındağ N. Kronik Üveit Hastalığı Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Covid-19 Pandemisi Sürecine İlişkin Deneyimleri 2021. ***Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi***

Yalçın H. ve Kaya Ş. Covid 19 pandemi sürecinde doğum yapan annelerin kaygı düzeyleri ve duygu düzenleme becerilerinin incelenmesi 2020 . ***International Social Sciences Studies Journal***

Yılmaz S. H1n1 (Domuz Gribi) ve Türkiye'de kamu güvenliği 2011. ***TURAN-SAM***

Yolun M. İspanyol gribinin dünya ve Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri 2012. ***Master's thesis, Adıyaman Üniversitesi***

7.ÖZGEÇİMİŞ

8.EKLER

EK-1: Çocuk Ve Ebeveyne Yönelik Tanıtıcı Özellikler Formu

Yönerge: Bu araştırmada, Covid-19 Pandemisinin Ebeveyn Korkusu ve Çocukun Tepkileri Üzerine Etkisini incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, aşağıdaki formda, çocuğunuz ve aile özelliklerinize ilişkin bazı sorular yer almaktadır. Aşağıda bulunan anketi doldurarak, araştırmaya katılmayı kabul etmiş olacaksınız.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Yüksek lisans öğrencisi: Funda Tunç

Danışman: Prof.Dr. Türkan Turan

1. Çocukunuzun yaşı?

2. Çocukunuzun cinsiyeti?

Kız Erkek

3. Çocukunuz kaçınıcı sınıfa gidiyor?

4. Annenin yaşı?

5. Annenin eğitim durumu?

İlkokul Lise Üniversite Yüksek lisans-doktora Okur-yazar

6. Babanın yaşı?

7. Babanın eğitim durumu nedir?

Okur-yazar İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek lisans-doktora

8. Kaç çocuğunuz var?

1 2 3 4 ve üzeri

9.Çocuğunuzun kronik hastalığı var mı?

Var (.....) Yok

10. Ailenin sosyal güvencesi var mı?

Var Yok

EK-2: Covid-19 Korkusu Ölçeği

Değerli Katılımcı, aşağıda sizinle ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizden beklenen içtenlikle cevap vererek bilimsel bir çalışmaya yardımcı olmanız. Lütfen bütün sorularla ilgili görüşlerinizi ifade ediniz.

1 Kesinlikle katılmıyorum					
2. Katılmıyorum					
3. Kararsızım					
4. Katılıyorum					
5. Kesinlikle katılıyorum					
Koronavirüsten çok korkuyorum.	1	2	3	4	5
Koronavirüsü düşünmek beni rahatsız ediyor.	1	2	3	4	5
Koronavirüsü düşündüğümde ellerim terliyor.	1	2	3	4	5
Koronavirüse yakalanarak hayatımı kaybetmekten çok korkuyorum.	1	2	3	4	5
Sosyal medyada Koronavirüs ile ilgili haberleri ve hikâyeleri izlediğimde kaygılanıyor ve endişeleniyorum.	1	2	3	4	5
Koronavirüse yakalanmaktan duyduğum endişeden dolayı uykularım kaçıyor.	1	2	3	4	5
Koronavirüse yakalandığımı düşündüğümde kalp atışım hızlanıyor.	1	2	3	4	5

EK -3: Çocukların Pandemi Sürecindeki Tepkileri Ölçeği

1- Hiçbir zaman						
2- Çok az bir zaman						
3- Az bir zaman						
4- Çoğu zaman						
5- Pek çok zaman						
Psikolojik Alt Boyutu						
1	Öfke nöbetleri geçiriyor mu?	1	2	3	4	5
2	Bir şeylere artık daha çabuk sinirleniyor hale geldi mi?	1	2	3	4	5
3	Tek başına uyumayı reddediyor mu?	1	2	3	4	5
4	İştah kaybı, karın ağrısı, baş ağrısı vb. şikâyetlerde bulunuyor mu?	1	2	3	4	5
5	Bu olay ile ilgili rüya gördüğünden bahsediyor mu?	1	2	3	4	5
Pandemi Alt Boyutu						
6	Çocuğunuz pandemi hakkında sık sık konuşuyor/soru soruyor mu?	1	2	3	4	5
7	Pandemi ile ilgili çıkan haberleri gördüğünde haberlere kilitlenip dinlemeye başlıyor mu?	1	2	3	4	5
8	Hijyen konusunda takıntılı davranmaya başladı mı?	1	2	3	4	5
9	Çocuğunuzda korku, endişe ya da sıkıntı belirtilerinde artış fark ettiniz mi?	1	2	3	4	5

EK-4: Covid-19 Korku Ölçeği Kullanım İzni

EK-5: Çocukların Pandemi Sürecinde Tepkileri Ölçeği Kullanım İzni

EK 6: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.08.2021-E.83887

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : E-60116787-020-83887
Konu : Başvurunuz Hk.

Sayın Prof. Dr. Türkan TURAN

İlgi dilekçe ile başvurmuş olduğunuz "**Covid-19 Pandemisinin Ebeveyn Korkusu ve Çocuğun Tepkileri Üzerine Etkisi**" konulu çalışmanız **03.08.2021** tarih ve **14** sayılı kurul toplantımızda görüşülmüş olup,

Yapılan görüşmelerden sonra, söz konusu çalışmanın yapılmasında **ETİK AÇIDAN SAKINCA OLMADIĞINA**, altı ayda bir çalışma hakkında Kurulumuza bilgi verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Tahir TURAN
Başkan

Belge Doğrulama Kodu :BSN6YCZZ3V Pin Kodu :61303 Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/pau-ebys>

Adres: Tıp Fakültesi Dekanlığı Kınıklı/Denizli
Telefon: 0 258 296 16 04 Faks: 0 (258) 296 17 65
e-Posta: tibbietik@pau.edu.tr Elektronik Ağ: <http://www.pau.edu.tr>

Bilgi için: Ayşe UYSAL
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

EK 7: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 12.07.2023-E.390338

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : E-60116787-020-390338
Konu : Başvurunuz Hk.

12.07.2023

Sayın Prof. Dr. Türkan TURAN

İlgi : 19.06.2023 tarihli dilekçeniz. 10.186.1.201
336

İlgi dilekçe ile başvurmuş olduğunuz "**Covid-19 Pandemisinin Ebeveyn Korkusu ve Çocuğun Tepkileri Üzerine Etkisi**" konulu çalışmanızda istenilen değişiklik talebiniz **11.07.2023 tarih ve 11 sayılı** kurul toplantımızda görüşülmüş olup,

Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu çalışmanın adının "**Covid-19 Pandemisinin Ebeveyn Korkusu ve Çocuğun Tepkileri Üzerine Etkisi**" olarak değiştirilmesinde **ETİK AÇIDAN SAKINCA OLMADIĞINA**, altı ayda bir çalışma hakkında Kurulumuza bilgi verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Hülya ÇETİN
Kurul Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSPAJLH48N Pin Kodu :46662

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/pau-ebys>

Adres: Tıp Fakültesi Dekanlığı Kınıklı/Denizli

Telefon: 0 (025) 8 Faks: 0 (258) 296 17 65

e-Posta: tibbietik@pau.edu.tr Elektronik Ağ: <http://www.pau.edu.tr>

Bilgi için: Hüsnüye ERDOĞAN YAŞAR

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

